

N:o 24.

Ank. till Riksd. Kansli den 22 April 1873, kl. 8 e. m.

Andra Kammarens Tredje Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 5, i anledning af väckt motion om åtgärders vidtagande för bevakande af Statens rätt och fördel i afseende å de egendomar i Norrbottens län, som för närvarande innehafvas af det engelska bolaget "The New Gellivara Company Limited".

Uti en i Andra Kammaren väckt och till dess Tredje Tillfälliga Utskott öfverlemnad motion, N:o 102, har Herr *J. Ruthberg*, på de grunder, för hvilka Utskottet här nedan skall redogöra, hemställt, »att Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:ts i nåder täcktes låta vidtaga skyndsamma och kraftiga åtgärder för bevakandet af Statens rätt och fördel i afseende å de egendomar i Norrbottens län, som för närvarande innehafvas af det engelska bolaget *The New Gellivara Company Limited*.»

Den fråga, som motionären nu bragt å bane och som afser anställande af undersökning rörande giltigheten eller fortfarande beståndet af de privilegier, i stöd af hvilka under förra århundradet och sedermera tid efter annan de större egoområden inom Norrbottens län, hvarå de i motionen omförmälda egendomar som gemensamt benämnas *Gellivara-verken* äro belägne, blifvit upplåtna åt enskilda personer eller bolag för anläggning och bedrifvande af bruks- och jernverksrörelse och för uppodling af större landsträckor, under namn af odlingsdistrikter — denna fråga är icke ny, utan har redan en gång tillföre, eller under 1860 års riksmöte, utgjort föremål för Riksdagens uppmärksamhet och åtgörande, äfvensom sedermera för Kongl. Maj:ts nådiga pröfning och beslut, och då den utredning af frågan, som härunder åstadkommits, efter Utskottets förmenande

i väsendtlig mån är egnad att sätta Riksdagen i tillfälle att bedöma, om och i hvad mån någon åtgärd i anledning af förevarande motion kan böra vidtagas, har Utskottet ansett nödigt att i det följande lemna Riksdagen en öfversigt af frågans föregående uppkomst och behandling, grundad på de urkunder som för Utskottet varit att tillgå.

Uti underdånig skrifvelse den 5 Oktober 1860 hemställde nemligen Rikets Ständer hos Kongl. Maj:t, att då lämpligaste sättet för åstadkommande af landets uppodling i sammanhang med skogens behöriga vårdande syntes vara att lemna allmogen tillfälle till nybyggens anläggande, men, beträffande Norrbottens län, hvarken de för enskilde eller bolag derstädes utfärdade privilegier om jord, till uppodling under frälsemannarätt, och om skogen, dels till kolning för jernverken och dels till stockfångst för sågverken, eller de i sednare tider meddelade nådiga föreskrifter rörande stockfångstskogarne, i Rikets Ständers tanke voro för befordrande af landets uppodling och hemmans anläggningar ändamålsenlige eller öfverensstämmande med föreskrifterna uti 77 § af nu gällande Regeringsform, Kongl. Maj:t, till förekommande deraf, att icke äldre, af en eller annan grund förfallna privilegier måtte lägga hinder i vägen för de anstalter, som för nämnda ändamål kunde finnas vara med det allmänna bästa mest förenliga, måtte tackas vidtaga sådan åtgärd, att alla om jord, skogar och stockfångst till sågverken inom Norrbottens län utfärdade privilegier blefve till deras gällande kraft så fort som möjligt pröfvade, på det att hvad som ej med rätt innehafves måtte till Kronans fria disposition återfalla.

Sedan, med föranledande häraf, Kongl. Maj:t anbefallt Dess Kammar-kollegium att, efter det Konungens Befallningshafvande i Norrbottens län blifvit i ämnet hört, med underdånigt utlåtande i målet till Kongl. Maj:t inkomma, så har Dess Kammar-kollegium under den 20 December 1864 afgifvit sådant utlåtande och dervid, beträffande de egendommar, hvilka enligt motionärens uppgift skulle innehafvas af »The New Gellivara Company Limited», men, efter hvad Utskottet erfarit och här nedan skall vidare omförmälas, numera öfvergått i enskild persons ego, uttalat de åsigter och hemställanden, som innefattas i följande transsumt af förberörda utlåtande:

»Hvad angår de allmänna författningar, på grund hvaraf större egoområden inom ifrågavarande län, tid efter annan, genom meddelade privilegier blifvit upplätta åt enskilde personer eller bolag till anläggande af jern- och sågverk samt för uppodling af större landsträckor, under namn af odlingsdistrikter, bland hvilka Rikets Ständer särskildt fäst sin uppmärksamhet vid de privilegier, som blifvit meddelade, dels genom Kongl. resolutionerne den 20 Augusti 1753 och den 13 December 1763 åt kapitenen Jonas Meldercreutz på en landsträcka af omkring 20 mils längd och 10 mils bredd emellan Luleå och Calix elfvar, dels genom frihetsbref den 8 Maj 1775 åt majoren G. W. Palmstruch på ett ödesland, 10 mil långt och $2\frac{1}{2}$ mil bredt, på norra sidan af Piteå elf, och dels genom Kongl. brefvet den 14 Juli 1828, för anläggning af Korpforss och Rensundsforss jernverk, en jordvidd af 377,691 tunnland duglig skogsmark, bör kollegium härvid i underdånighet upplysa, hvad först *jernverken* vidkommer, att genom Kongl.

special-privilegium den 9 Augusti 1673 om nya bergverks inrättande och landskulturen i Finland, Norrland och Lappmarken, hvilken författning genom Kongl. förordningen den 27 Augusti 1723 § 6 ytterligare stadfästades, blef det hvar och en af rikets undersåter, som i dessa då varande ödemarker ville anlägga nya bergverk, tillförsäkradt, bland annat, »att för sig, barn och efterkommande till everdeliga tider erhålla frihet och bergfrälse icke allenast på de hemman och egor, hvaruppå sjelfva bruken inrättades och uppbyggdes, utan äfven på de bruken nästomliggande hemman, torp och lägenheter, så vida de af nyo upptagne blefvo och det så länge bruken höllos i gång och de, efter frihetsårens förlopp, förmådde deras utskylder och rättigheter att utgöra och uppehålla». Beträffande åter grunden för upplåtelsen af de *s. k. odlingsdistrikten*, så återfinnes densamma uti Kongl. kungörelsen den 20 November 1741 angående ödeslands upptagande i Westerbotten, som den tiden äfven innefattade Norrbottens län, genom hvilken kungörelse, uppå Rikets Ständers underdåniga anhållan, stadgades, »att hvar och en, som derstädes ville uppodla något ödesland, hvilket till åkers och ängs upprödning vore tjenligt, skulle i everdeliga tider få detsamma njuta, ega och besitta under frälsemannarätt, hvarjemte, till ytterligare befrämjande af ett för det allmänna så nyttigt ändamål, alle af ridderskapet och adeln, som i Westerbotten upptogo och uppodlade jord, egde att på 10:delen af sådan upptagen jord, i everdeliga tider, åtnjuta säterifrihet». Hufvudsakliga syftet med förutnämnde tvänue författningar var således, att inom Westerbottens öde och obefolkade, men på ypperliga malmtillgångar och större odlingslägenheter rika trakter uppmuntra idkande af jern- och bergverksrörelse och i sammanhang dermed befordra landets uppodling och befolkning. Före tillkomsten af dessa stadganden och i bredd dermed hade, i sistnämnde ändamål, författningar utkommit, som äfven sökte att befrämja *sågverksrörelsens* uppkomst i denna provins, så att, jemte det uti 10:de punkten af Kongl. skogsordningen den 22 Mars 1647 förbud stadgades, att ingen egde rätt eller makt att hugga sågtimmer på Kronans allmänningar, undantogos från detta förbud uttryckligen »Norrland, Dalarne och Wermland, som med skog öfverflöda och hvarest det saklöst kunde göras», hvilket stadgande ytterligare bibehölls uti Kongl. skogsordningen den 29 Augusti 1664. Sedan likväl bruk och bergverk börjat att anläggas, hvilka för sin drift erfordrade större skogstillgångar, och det för deras behof sannolikt ansågs nödigt att, genom restriktiva åtgärder, inskränka den sågverken genom förutnämnde skogsordningar lemnade tillåtelse till oinskränkt afverkning å Kronans allmänningar, därför någon afgift till Kronan ännu icke synes hafva varit stadgad och utgjord, afläto Rikets Ständer till Kongl. Maj:t den 11 Oktober 1738 en underdånig skrifvelse, hvaruti de, »på det trähandeln i möjligaste måtto måtte befrämjas, synnerligen på de orter, hvarest ansenliga sågverk voro anlagde, funno nödigt vara, att vederbörande landshöfdingar uti alla billiga mål borde befordra och facilitera sågverken samt beordra och tillhålla krono- och jägeribetjenterna att göra sågverken all skälighandräckning uti hvad som deras assistence vid flottningarne och timrets framskaffande genom vattendragen eller vid andra tillfällen kunde behövas; men som det tillika försports, att skogarne på åtskilliga ställen, så väl i Sverige som Fin-

land, igenom öfverflödigt sågande alltför mycket medtogos och utöddes, ansågo Rikets Ständer det tillika vara angeläget, att de i provinserne tillätne och utan särskilde privilegier inrättade sågbruk och qvarnar borde af landshöfdingarne, under vederbörande kollegiers inseende, efter landets behof och skogarnes tillstånd, inskränkas till något visst quantum årligen och till en skälig afgift till Kronan taxeras, med undantag af ridderskapets och adelns frälse och prestegårdsqvarnar, hvilka enligt privilegierna voro från all taxation befriade, äfvensom sådane qvarnar, som under hemmanens härligheter och förmåner voro taxerade»; och blef hvad Rikets Ständer sålunda i underdånighet hemställt af Kongl. Maj:t i nåder gilladt och, uti nådigt bref den 23 Februari 1739, Kammar- och Kommers-kollegierne samt vederbörande landshöfdingar till underdånig efterrättelse och behörigt iakttagande anbefaldt. Genom berörda författning, som tydligen afsåg sågverksrörelsens uppmuntran och befordran, stadgades således icke något förbud emot sågverkens derföret medgifna timmerfångst på kronoskogarne, utan blef densamma endast inskränkt till ett visst belopp, som för hvarje såg borde, efter föregången pröfning, bestämmas; och, i motsats till hvad Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande yttrat, att något bestämdt lagbud icke funnits, som tillåtit sågverks förseende med timmer från kronoskogarne, måste kollegium antaga, att förutnämnda författning utgör grunden för de åt sågverken derefter utfärdade privilegier på stockfångst från Kronans skogar, desto heldre som dels högstberörde nådiga bref af den 23 Februari 1739 uttryckligen åberopas såsom stöd för en del sågverksprivilegier, deribland uti Kammar- och Kommers-kollegiernes utslag den 31 December 1760, rörande stockfångst för Brännforsss sågverk, dels ock emedan sådane privilegier der förut icke varit meddelade utan först efter denna författnings emanerande finnas hafva tillkommit. Uti dessa privilegier, som i början af Kammar- och Kommers-kollegierne gemensamt och sedermera ensamt af Kammar-kollegium blifvit meddelade, hafva sågverken, efter försiggången syn på stället och pröfning af kronoskogarnes tillstånd, fått såsom årlig stockfångst derifrån sig anslagne ett visst antal sågtimmer, emot bestämd afgift till Kronan, under namn af stubbörasafgift, samt med förbehåll i allmänhet, å Kronans sida, att växande timmerskog icke må uthuggas i närheten af byar och gårdar och att nybyggesanläggningar å de upplåtne skogstrakterne icke finge förhindras, der tillfällen dertill funnos; men sedermera blef, genom Kongl. brefven den 30 Juni 1820 och den 2 Maj 1826, förbud utfärdadt emot allt vidare öfverlåtande till sågverken af stockfångst från Kronans skogar, »emedan det vore af synnerlig vigt att för jernhandteringen i Norrbotten bibehålla nödiga koltillgångar».

Sedan kollegium sålunda i underdånighet redogjort för de allmänna stadganden, i stöd hvaraf jord och skogar inom de norra länen blifvit upplåtne till enskilde eller bolag för anläggning och bedrifvande af jern- och sågverksrörelse samt uppodling af större landsträckor, öfvergår kollegium nu till utlåtande öfver de derom utfärdade särskilde privilegier; hvarvid, och då Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvandes afgifna yttrande i ämnet innefattar ofullständiga uppgifter om innehållet af privilegierna för jern- och bergverken samt de s. k. odlingsdistrikterna, kollegium, med åberopande af berörde yttrande

i öfrigt, anser sig böra andraga hvad till rättelse och fullständigande deraf funnits erforderligt, och får alltså härom nu i underdånighet anföra:

B) Meldercreutzska och Hermelinska bergverks- och odlings-distrikter.

Meldercreutzska distriktet.

Uti till Kongl. Maj:t år 1744 ingifven underdånig ansökning hade dåvarande kapitenen vid fortifikationen, Jonas Meldercreutz, anhållit att få uppbruka alla öde distrikter, som voro belägna inom Torneå, Luleå samt Öfver- och Neder-Kalix socknar i Westerbotten jemte Luleå lappmark, allt uppifrån fjällryggen ända ned till hafvet emellan Kalix och Luleå elfvar; men sedan Kammar-kollegium, häröfver hördt, i underdånighet yttrat betänklighet emot upplåtelse af så stora landsträckor, och Meldercreutz, i anledning deraf, förmålt sitt hufvudsakliga syfte vara, att få det ödedistrikt som låg emellan Meldersteins bruk och Gellivare malmtägter samt 3 svenska mil derofvanför, *hvilket för honom vore angelägnast i anseende till brukets nödiga betjenande med kol och malnkörslor*, blef, med inskränkning i Meldercreutz' ursprungliga ansökning, genom Kongl. resolutionen den 20 Augusti 1753, honom förunnadt att, med de friheter och förmåner som 1741 års Kongl. förordning om ödelandes upptagande i Westerbotten innehåller, »så uppodla det ödeland som funnes emellan Kalix och Luleå elfvar samt Meldersteins bruk och 3 mil ofvanför Gellivare grufva uppåt Lappmarken, derunder inbegripue de lägenheter, han derstädes redan upptagit», dock med följande vilkor:

1:o. att han inom 10 års förlopp från privilegii-brevets dato, vid förlust af den derigenom erhållna frihet, skulle öfverallt i distriktet hafva gjort början med husbyggmad och odling på alla till nybruk tjenlige ställen samt dermed under frihetsåren fortfara och fullborda, på sätt uti 1749 års reglemente för uppodling i Lappmarken är föreskrifvet.

2:o. att, innan den i 6 § af berörde reglemente, efter frihetsårens förlopp, påbudna geometriska affattning och skattdäggning för sig ginge, Meldercreutz jemväl skulle ega, när han det begärde, att, före frihetsårens utgång, för hvarje verkställdt nybygge få efter hand egor anslagne till ett helt hemman med deremot svarande frälseonera, som, efter frihetsårens förlopp, komme att presteras såsom af hela hemman, änskönt derstädes då ännu icke skulle hafva hunnit upptagas alldeles så mycket åker och äng, som till ett helt hemman tarfvades, likväl med den befrielse från soldathåll och utskrifning, som uti 15 § af förutnämnde lappmarks-reglemente var nybyggare i Lappmarken förunnad.

3:o. att om, efter de föreskrifna 10 frihetsårens förlopp, någon annan anmälde sig till uppodlande af något då ännu oupptaget ödeshemman inom omförmålde distrikt, ansökningen derom borde Meldercreutz kommuniceras och, i händelse han sjelf ville sådant hemman upptaga, målet då skulle hos Kongl. Maj:t till nådig pröfning anmälas.

Sedan Meldercreutz derefter uppgifvit sig, på det sålunda honom upplåtna ödedistriktet, hafva anlagt 32 verkligen bebodda och 25 under byggnad och odling varande nybyggen, anhöll han i underdånighet att, för sig och sina arfvingar, få under frälsemannarätt everdeligen *ega berörde distrikt*, utan den erhållna frihetens förlust, ehuru han inom den i 1753 års resolution föreskrifna tid af 10 år icke hunnit göra början med husbyggnad och odling på alla till nybruk tjenlige ställen, samt att *hela ödedistriktet måtte behörigen utsynas, geometrice afmätas och från andras tillstötande egor skiljas*, på det hvarje nybygge, till egorna såsom hela hemman, genom landtmätare måtte kunna afröas; men denna vidsträckta anhållan, att hela ödedistriktet måtte, för hans räkning, geometrice afmätas och utan vidare vilkor till honom under full egande- och frälsemannarätt upplåtas, blef i nåder afslagen, och Kongl. Maj:t förunnade honom endast, genom resolution den 13 December 1763, rättighet att från samma dag till fullt frälse samt $\frac{1}{10}$ säterifrihet, jemte de förmåner Kongl. förordningen den 20 November 1741 och lappmarks-reglementet den 24 November 1749 utsätta, *få åtnjuta alla de nybyggen*, till hvilka han med husbyggnad, åboers antagande och egors upprödande redan gjort början, sedan till hvar och ett af dessa nybyggen helt hemmans egor blifvit reglerade och afmätte, *hvarjemte 10 års frihet*, med lika vilkor, 1753 års Kongl. resolution föreskrifver, honom *meddelades till upptagande af hvad på ödedistriktet ännu återstod och till nybruk tjenligt var*.

Efter derom gjord ytterligare ansökning om förlängning i frihetstiden, blef, genom Kongl. resolutionen den 3 Februari 1778, Meldercreutz tillåtet att *ännu i 10 år ega rättighet* att, utan intrång af andra, fortfara med nybyggens anläggande å det honom upplåtne distriktet och för alla nybyggen, som under tillökta privilegiiiden af honom blefvo anlagda och behörigen iståndsatte, njuta de rättigheter till godo som genom 1753 och 1763 årens Kongl. resolutioner voro honom förundte, dock *med vilkor att, derest han ej inom 5 à 6 år derefter visat sig hafva, med mera eftertryck och till betydligare båtnad för Kronan och det allmänna, vinnlagt sig om landets uppodlande än under de förra privilegiiåren, skulle det vara hvar och en, som sig dertill anmälde, fritt och öppet lemnadt, att uppodlingar inom distriktet då företaga*; och skulle en landtmätare af Landtmäteri-kontoret förordnas att, emot af Meldercreutz utfäst årligt arfvode, afmäta och på karta lägga alla redan anlagda och derefter anläggande frälsebyggen samt för hvarje utstaka så stora egor i åker, äng, skog och mark, som 1773 års skattdrägningsmethod för Westerbotten utsätter, och ej, såsom Meldercreutz begärt, efter hvad för Österbotten och Finland var förordnadt; men Meldercreutz' tillika gjorda förnyade anhållan om den exklusiva uppodlingsrättens utsträckning nedom Meldersteins bruk samt till de i hafsbandet emellan Luleå och Kalix elfvar liggande öar blef af Kongl. Maj:t afslagen, hvarjemte Kammar-kollegium, uti det nådiga bref, hvarmed detta privilegium kollegium meddelades, erhöll förstärkt att icke vidare, af någon slags anledning, i Meldercreutz' privilegier någonsin tillstyrka vidare prolongation.

Sedan brukspatron J. Bedoir, som af Meldercreutz derefter tillhandlat sig Meldersteins bruk jemte nybyggen, odlingsrättigheter och öfrige adpentinenser, *i afsigt att för*

anläggande af en masugn i Råneåelfven och Gellivare lappmark begagna Meldercreutz' undfångna privilegier, i underdånighet anhållit, att ej allenast få njuta till godo samma privilegier jemte 6 års tillökning i den med 1788 tilländagångna frihetstiden för de utaf Meldercreutz anlagda, *men då förfallna 32 nybyggen samt med byggnad och odling påbörjade 25 andra* sådane, än ock om 15 frihetsår för de nybyggen, Bedoir sjelf, *för en tillämnad masugns anläggning vid Råneåelf* inom Gellivare lappmark, ville ånyo uppodla, jemte frälserätt och säterifrihet å $\frac{1}{10}$ del deraf, såsom författningarne om oländig marks upptagande utsätta *och egentligen hade afseende på bruket och dess behof*, så blef, genom Kongl. brefvet den 7 Januari 1789, brukspatron Bedoir ej allenast tillåtet att få njuta till godo de för Meldercreutz, i anseende till Meldersteins bruk och dermed förenade uppodlingar, utfärdade privilegier och resolutioner, så vida dessa genom någon sednare åtgärd och författning icke blifvit ändrade, än ock, till uppmuntran för bruksegaren att besörja landets uppodling och brukets drift, honom förunnadt, *dels 6 års förlängning i den genom 1778 års Kongl. resolution medgifna* och med den 3 Februari år 1788 förgångna frihetstid för de af Meldercreutz upptagna nybyggen, *med det vilkor samma resolution utsätter, dels ock 15 frihetsår å de nybyggen, Bedoir sjelf komme att uppodla*, äfvensom att få njuta den frälserätt, som författningarne i thy fall medgäfvit och kapten Meldercreutz' förut gjorda uppodlingar igenom 1763 års Kongl. resolution blifvit tillagde; i följd hvaraf tiden för Meldersteins bruksegares rätt till åtnjutande af de i privilegierne förunnade förmåner och friheter tilländagått, för de af Meldercreutz upptagne äldre nybyggen med år 1794 och för de Bedoir till anläggning under 15 års tid beviljade med den 7 Januari 1804; och hafva väl Meldersteins bruksegare sedermera år 1814 i underdånighet sökt att erhålla prolongation i den sålunda redan tilländagångna frihetstiden, men denna ansökning blef genom Kongl. brefvet den 9 Maj 1820 afslagen, hvarjemte, i anledning af särskild väckt fråga, Meldersteins bruksegare, uti nådigt bref den 15 December samma år, förklarades skyldig att, för sina säteriers och underliggande hemmans fulla skatt, deltaga i allmänna vägars rödjande och underhållande, håll- och transportskjutsers utgörande samt sockneinbördes utskylders betalande.

Slutligen bör ock kollegium härvid i underdånighet upplysa, att, jemlikt Kongl. brefvet den 12 Juni 1780, allmogen i Kalix, Råneå och Luleå socknar i stöd af 1673 års special-privilegium och särskilda Kongl. bref af åren 1747, 1762 och 1774, varit skyldig betjena Meldersteins bruk med kol, vedkörslor och annat bruksarbete i afräkning på dess, Kronan tillhörige hemmans- och lägenheters räntor, hvilka deremot borde af bruksegaren med penningar till Kronan betalas; men att, sedan bruksegaren afsagt sig rättigheten till disposition af berörde räntor och dagsverken, allmogen från berörde arbetskyldighet vid bruket blifvit frikallad genom Kongl. resolutionen den 16 September 1801.

Hermelinska distriktet.

Utom förestående, för egarne af Meldersteins bruk meddelade och genom särskilda resolutioner, tid efter annan, förlängde privilegium på det, genom Kongl. resolutionen den 20 Augusti 1753, åt Meldercreutz till uppodling upplåtna »ödedistrikt emellan Kalix och Luleå elfvar samt Meldersteins bruk och 3 mil ofvanför Gellivare grufva uppåt Lappmarken», har Bergs-kollegium, medelst resolution den 1 Mars 1798, lemnat bergsrådet, friherre S. G. Hermelin, som dåmera blifvit egare af Meldersteins bruk med underlydande tillhörigheter, *rättighet till trenne nya masugnars anläggning, den ena vid Selet i Luleå socken och de andra tvenne vid Longnäs och Auajocki i Luleå lappmark och Jockmocks församling, med tillstånd att för masugnarne hemta malm vid Ruotivari och Gellivari berg i Lappmarken och att dertill nyttja skogarne vid de hemman, han antingen inköpt eller ock vid dem han ånyo egde anlägga*; hvarefter Kammar- och Bergs-kollegierne uti utslag den 9 Mars samma år för nämnde masugnsanläggningar upplåtit åt friherre Hermelin följande, dels inom Öfver-Luleå socken och dels i Jockmocks lappmark belägna samt af kommissions-landtmätarne Lars Bergner och Pehr Novander afmätte och på karta lagde skogstrakter, som af Kongl. Maj:ts befallningshafvande uppgifvits vara odisponerade, nemligen:

1:o. en skogstrakt, »gränsande i öster till Westmarks, Hedens och Bredåkers byars afvittrade områden, i vester till rälilien emellan Luleå och Piteå socknar, i söder emot Ale och Ahlviks byars skog samt Bjurträsk nybygge och i norr efter en rät linea från Långsjöns östra eller norra ända till Piteå sockens gräns», hvaraf, sedan nödigt utrymme derifrån, enligt författningarne, afgått för trenne nybyggen vid Mockträsk och sju vid Ahlträsk jemte de flere andre med behörigt tillstånd inom distriktet redan anlagde nybyggen samt tillika afräknats den kronoskog, som, enligt Kammar-kollegii resolution den 19 Februari 1796, emot särskild afgift redan var upplåten Unby byamäns vid Wänträsk eller Norrån inrättade finbladiga sågverk, deraf friherre Hermelin då mera jemväl var innehafvare, hela den återstående skogstrakten blifvit bemälda friherre upplåten att, efter i behörig ordning på hans bekostnad skedd vidare afmätning och kartläggning, *efter behof af honom nyttjas och begagnas för den vid Selet privilegierade masugnen*, emot utgörande från och med 1798 af rekognitions-afgift enligt Kongl. brefvet den 27 Juli 1779 och kronobevillning efter den taxering derå, som komme att fastställas.

2:o. en skogstrakt ofvanför den nästföregående, på sydöstra sidan om Luleå elf, hvilken, såsom ansedd till nyhemmans anläggning oduglig, upplåts friherre Hermelin, med egentligt afseende på hans derintill egande hemman, men äfven tillika för strömrensning och inrättande af båtfart på Luleå och Selets elfvar, *hvarigenom större tillgång på kol kunde erhållas för tackjernstillverkningen vid Selets masugn*, och för hvilken skogstrakt ränta, i öfverensstämmelse med Kongl. brefvet den 29 November 1796, efter skattläggnings-

ningsmetoden borde till kronan erläggas och utgå i den mån, som, vid sjelfva skattläggningens verkställande, friherre Hermelin åstundade att af nämnde skogstrakt till större eller mindre del sig begagna, samt

3:o. tvenne uti Jockmocks lappmark belägna skogstrakter, »den ena vid Långnäs privilegierade masugn nedanför Stor Luleåforsen, sträckande sig ifrån Luleå elf till Wajnat och Pirkejaur sjö samt emellan Lilla Luleå elf och Görgeån, och den andra vid Auajocki masugn ofvanför berörde Stor Luleåfors, ifrån Öfver-Luleå nybygges egor på sydvestra sidan af elfven till Missauri, Anujockie och Stor-Luleå sjö emellan Stor-Luleå elf och de vid Jugejaur och Waijkjaur inrättade nybyggen», å hvilka 2:ne trakter friherre Hermelin tilläts att sina derstädes redan påbörjade nybyggen fullfölja och, efter vederbörligt tillstånd, flere nya anläggas, emot åtnjutande af 15 frihetsår, samt, enär inom Lappmarken någon afvittring icke blifvit börjad, derå tills vidare *nyttja skogen för sin tackjernstillverkning*, dock med vilkor, att de af friherre Hermelin sig *åtagne nybyggen ofelbart inom den föreskrifna frihetstiden 15 år voro bragta i fullt stånd och fullkomlighet*, deröfver Kongl. Maj:ts befallningshafvande egde hafva noga och allvarsam tillsyn; att särskild ränta borde af friherre Hermelin till Kronan erläggas för den skog, som, utom den nyhemmanen tillhörande, komme att *för ofvannämnde masugnars behof begagnas*, samt att andre personers inom distriktet egande nybyggen blefve orubade bibehållne.

Efter det förestående skogstrakter genom Kammar- och Bergs-kollegiernes förutnämnde utslag den 9 Mars 1798 sålunda blifvit friherre Hermelin för dess jernverks behof upplätne, ingick bemälda friherre med en underdånig ansökan till Kongl. Maj:t, deruti han anhöll, att för de hemman och lägenheter, som han, på de, genom Kammar- och Bergs-kollegiernes berörde utslag, honom upplätne skogstrakter i Luleå socken och lappmark redan inrättat och än vidare ernade anläggas, få komma i åtnjutande af den frälserätt och säterifrihet, som i författningarne var förunnad dem, hvilka i Westerbotten upptogo ödeland och anlade bergsbruk; och sedan med anledning häraf blifvit upplyst, att följande redan skattlagda nybyggen voro af honom anlagde, nemligen: inom Luleå lappmark: Konajocki eller Ruotivari N:o 1 och Tarajocki N:o 1, om ett mantal vardera, båda vid Qvickjock, Enaviken N:o 1, $\frac{1}{2}$ mantal vid Saggat sjö, Saggatsforss N:o 1, $\frac{1}{2}$ mantal vid utloppet af nämnda sjö, Parkjaur N:o 1, $\frac{1}{2}$ mantal vid samma sjö, Sibbo N:o 1, $\frac{1}{2}$ mantal vid utloppet af Raudiaur till Purkijaur med egor vid Perlelfven, Waijmat N:o 1, ett mantal, $1\frac{1}{2}$ mil sydvest från Jockmocks kyrka, Kåskat N:o 1, ett mantal, tvenne mil från samma kyrka, Öfre Görgeån N:o 1, ett mantal, Storbacken N:o 1, ett mantal på en halfö nedanför Luleåfors, Långnäs N:o 1, ett mantal vid Långnäsströmmens utlopp i Luleå elf. Norrvik N:o 1, ett mantal vid Stora Luleåforsar i nordost, Mesaune N:o 1, ett mantal vid Stora Luleå elf ofvan Norrvik, Auajocki N:o 1, ett mantal vid samma elf, Povitack eller Hermelins nybygge, ett mantal vid vestra delen af Gellivare malmberg; inom Luleå socken: Löfberg N:o 1, ett mantal å vestra sidan

om Luleå elf, invid lappmarksgränsen; Nedre Görgeån N:o 1, ett mantal vid samma elf, Edefors N:o 1, ett mantal vid Stora Holmforssen i Luleå elf, Strömbacka N:o 1, ett mantal nedanför nämnde forss, Westerby N:o 1, ett mantal vid Luleå elf, Österby N:o 1, ett mantal, Åkerby N:o 1, ett mantal, Rödningsträsk N:o 1, $\frac{1}{2}$ mantal i vester från Luleå elf, Navesberg N:o 1, ett mantal, Kallmyrheden eller Degerbäcken N:o 1, $\frac{1}{2}$ mantal vid Luleå elf, Råbäck N:o 1, ett mantal nedanför Hedenforssarne, Selets Vestra N:o 1 och Selets Östra N:o 2, om tillsammans $\frac{1}{2}$ mantal i vester från Luleå elf och Afva by, Lombäck N:o 1, ett mantal invid det förenämnde, Ahlträsk N:o 1, ett mantal, Ibidem N:o 2, ett mantal, Ibidem N:o 3, ett mantal, Ibidem N:o 5, ett mantal, Ibidem N:o 6, ett mantal, Ibidem N:o 7, ett mantal och Ibidem N:o 8, ett mantal, utgörande tillsammans 36 nybyggen om sammanlagdt $31\frac{1}{2}$ mantal, så har, med åberopadt stöd af Kongl. Special-privilegium den 5 Augusti 1673 samt Kongl. plakaterne den 27 September samma år och den 3 September 1695, Kongl. Maj:t uti nådigt bref den 16 April 1799 förunnat och tillagt friherre Hermelin å ofvannämnde nybyggen säteri- och frälserätt, säterifriheten till $\frac{1}{10}$ del af hela uppodlingen och frälserätten på den öfriga, med åtnjutande af de genom Kammar- och Bergs-kollegiernes ofvanberörde utslag den 9 Mars 1798 honom beviljade frihetsår, efter hvilkas förlopp frälsehemmanen borde vidkännas frälsehemmans vanliga skyldigheter jemte rotering eller en motsvarande afgift derför, de frälsehemman, som ligga i Lappmarken dock undantagne, hvilka likmätigt 1673 och 1695 årens plakater äro från soldat- och båtmanshåll frie, hvarjemte enahanda säteri- och frälsefrihet, i lika proportion, tillerkändes de hemman, som friherre Hermelin dädanefter uppodlade inom de åt honom upplätne ofvannämnde skogstrakter, *detta allt dock med det uttryckliga förbehåll, att dessa uppodlingar, till förekommande af tidsutdrägt och på det ej andre till odling hugade personer måtte derifrån utestängas, skulle vara verkställda inom 15 frihetsår, beräknade från det nådiga brefvets tillståndsdatum; uti hvilken frihetstid, som med den 16 April 1814 tilländagick, ytterligare förlängning gemensamt för så väl detta som Meldercreutzska distriktet väl blifvit sökt, men af Kongl. Maj:t uti nådigt bref den 9 Maj 1820 afslagen.*

Af sistnämnde, genom Kammar- och Bergs-kollegiernes utslag den 9 Mars 1798, åt friherre Hermelin upplätne trenne skogstrakter, hafva dock följande områden privilegii-innehafvaren sedermera frångått, nemligen:

a) hela den under N:o 1 här ofvan upptagne och till Selets masugn emot rekognitionsafgift anslagne skogstrakt, hvilken, när fråga förekom om dess skattläggande såsom rekognitionsskog, på sätt uti Kongl. kungörelsen den 4 Februari 1811 är stadgadt, och dåvarande privilegii-innehafvaren, Högstsalig H. M:t Konung Cari XIV Johan, afsagt sig rättigheten att på sådana vilkor få densamma under Selets bruk och masugn begagna, jemlikt Kammar- och Bergs-kollegiernes utslag den 30 Juli 1823 och Kongl. brefvet den 16 Mars 1824 förklarats böra till Kongl. Maj:ts och Kronans disposition återfalla och på lika sätt, som om andra Kronans skogar uti Norrbottens län är föreskrifvet, användas.

b) af den under N:o 2 i nämnde utslag upptagne och för friherre Hermelins egande hemman samt *Selets masugns husbehof anslagne skogstrakt* hafva endast 16,071 tunnland, som af bemälda friherre till begagnande begärts, den 28 September 1798 blifvit skattlagde och af Kammar-kollegium uti utslag den 21 Maj 1799 fastställde till 111 Riksdaler 29 skillingar specie årlig grundränta, som oskiljaktigt skulle åtfölja friherre Hermelins bruksinrättningar och hemman i Norrbottens län; och hafva väl sedermera blifne egarne till Gellivareverken, hvarunder *Selets masugn lyder*, väckt anspråk jemväl på den återstående skogstrakten, men enär friherre Hermelin, enligt Kammar- och Bergskollegiernes upplåtelse-utslag den 9 Mars 1798, ålegat att vid skogstraktens skattläggande anmäla sig till öfvertagande af så stor del deraf, som han önskade få sig upplåten, samt friherre Hermelin vid skattläggningstillfället icke uppgifvit större rymd än förutnämnde då skattlagda 16,071 tunnland, och någon rättighet att, efter skattläggningen, få öfvertaga då tilläfventyrs öfverblifna mark icke i upplåtelse-utslaget vore friherre Hermelin eller hans rättsinnehafvare tillerkänd, har Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande uti utslag den 14 Oktober 1858, som af Kammar-kollegium, medelst utslag den 30 Maj 1860, hvilket vunnit laga kraft, blifvit gilladt och fastställt, med afslag å de framställda anspråken, förklarar den öfverblifna delen af ifrågavarande skogstrakt, som enligt afvittrings-styresmannens yttrande utgjorde en vidd af inemot 100,000 tunnland, böra för Eders Kongl. Maj:ts och Kronans räkning i författningens ordning disponeras, och

c) de under N:o 3 upptagne tvenne skogstrakter uti Jockmocks lappmark, derå upplåtelse-privilegiet redan längesedan upphört att ega gällande kraft, enär, jemlikt vilkoret uti privilegii-resolutionen för deras upplåtande, hvarken de tvenne masugnsanläggningar vid Longnäs och Auajocki, i ock för hvilkas kolbehof dessa trakter blifvit upplåtna, sedermera kommit till stånd eller någon ränta för skogstraktens begagnande, efter försiggången afmätning och skattläggning, blifvit för dem bestämd och än mindre till Kronan utgjord, hvarföre ock, efter hvad Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande upplyst, någre anspråk på deras bibehållande icke heller af privilegii-innehafvaren blifvit fullföljd.

Efter afdrag af förestående skogstrakter innefatta således för närvarande de så kallade Meldercreutzska och Hermelinska odlings- och skogsdistrikterna följande ego-områden, nemligen:

Meldercreutzska distriktet:

1:o det ödedistrikt emellan Kalix och Luleå elfvar samt Meldersteins bruk och 3 mil ofvanför Gellivare grufva uppåt Lappmarken, som genom Kongl. resolutionen den 20 Augusti 1753 blifvit kapten Meldercreutz till nybyggesodling i och för bruksdriftens uppehållande vid Meldersteins bruk upplåtet, och hvarå frihetstiden, som derutinnan först

bestämdes till 10 år; sedermera tid efter annan, genom de särskilda Kongl. resolutionerne 13 December 1763, den 3 Februari 1778 och den 7 Januari 1789 blifvit förlängd till och med 1803 års utgång för de äldre af Meldercreutz anlagda, men till och med den 7 Januari 1804 för de, i följd af sistnämnde 1789 års resolution, af brukspatron Bedoir sednare upptagne nybyggen, hvilket distrikt, efter hvad Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande upplyst, skall omfatta en areal af omkring 150 qvadratmil; hvartill dessutom kommer

2:o ett område af 3,731 tunnland, som, enligt Kongl. brefvet den 16 Juni 1852, fått från det till Korpsforss och Rensundsforss jernverksanläggningar beräknade, här nedan närmare omförmälde, skogsdistrikt inom Råneå socken förflyttas under Meldersteins bruk till nybyggesanläggningar för sistnämnde bruks kolbehof.

Hermelinska distriktet:

det område, 16,071 tunnland utaf den genom Kammar- och Bergs-kollegiernes utslag den 9 Mars 1798 till kolfångst för Selets masugn på sydöstra sidan om Luleå elf åt Friherre Hermelin upplåtne skogstrakt, som vid skattläggningsförrättningen den 28 September samma år honom förbehållits och genom Kammar-kollegii utslag den 21 Maj 1799 blifvit fastställt till 111 riksdaler 29 skillingar specie grundränta. I afseende å denna skogstrakt bör kollegium tillika upplysa, hvad bergmästaren A. Tryséns embetsberättelse till Bergs-kollegium den 19 April 1862 innehåller, att sedan Svartlå bruk, vid hvars anläggning denna skogstrakt enligt Bergs-kollegii utslag den 24 December 1801 blifvit till kolfång beräknad, sedermera aldrig kommit till stånd, så har skogen härstädes blifvit af Gellivare bolags intressenter använd till stockfångst samt afverkad för det härstädes sedermera anlagda Svartlå sågverks behof och således för helt annat ändamål, än hvartill den vid upplåtelsen blifvit beräknad.

Hvad nu angår beskaffenheten af den rätt, hvarmed förutnämnde distrikter blifvit uteslutande i och för bergsrörelsens uppehållande åt privilegiengarne till uppodling upplåtne, så hafva väl desse sednare, vid särskilda tillfällen, sökt göra den åsigt gällande, att de till hela distrikterne fortfarande skulle innehafva uteslutande eganderätt; men af ofvan anförde privilegiers innehåll visar sig ostridigt, att sådan rätt dem endast tillkommer för de nybyggen, som inom den i privilegierne stadgade tid blifvit af dem å distrikterne behörigen uppodlade och bebygde, så att skatt och ränta, efter den föreskrifna odlingstidens slut, kunnat därför till Kronan utgöras, samt att de jernverk, för hvilka de blifvit anslagna, behörigen drifvas och uppehållas; genom fundations-privilegiet för Meldercreutzska distriktet eller Kongl. resolutionen den 20 Augusti 1753 erhöi nemligen kapten Meldercreutz endast frälserätt och säterifrihet till en tiondedel af all den jord inom distriktet, som han, inom 10 år derefter, uteslutande egde att, för Meldersteins bruks betjenande med kol och körslor, till nybyggen uppodla, men med det bestämda vilkor att

han, vid frihetens förlust, skulle hafva gjort början med husbyggnad och odling och densamma inom nämnde tid fullbordat. Vål sökte Meldercreutz sedermera att få hela ödedistriktet geometrice afmätt och under full egande- och frälserätt åt sig upplåtet, utan något vilkor om frihetens förlust, men, såsom ofvan är nämndt, blef detta genom Kongl. resolutionen den 13 December 1763 icke bifallet, utan erhöll han derutinnan endast 10 års ytterligare prolongation i privilegiet för nybyggens anläggande å distriktet, dock emot samma vilkor af frihetens förlust som 1753 års resolution stadgade, och sedan rättigheten till nybyggens upptagande på distriktet genom Kongl. resolutionerne den 3 Februari 1778 och den 7 Januari 1789 blifvit för Meldersteins bruksegare än vidare prolongerad, allt under det stadgade vilkoret af privilegii-frihetens förlust för hvad som under tiden försummades, samt sökt ytterligare förlängning i privilegii-tiden, som, jemlikt sistnämnde resolution, med den 7 Januari 1804 tilländagick, genom Kongl. brefvet den 9 Maj 1820 blifvit slutligen afslagen, så har, såsom följd häraf, all den jord, som med 1803 års slut var af Meldersteins bruksegare på Meldercreutzska distriktet lemnad öde och ouppodlad, till Kronans fria disposition återfallit, och privilegierne alltså redan med samma tid upphört att ega vidare gällande kraft. Beträffande åter Hermelinska distriktet inom Luleå socken och lappmark, derå han genom Kongl. brefvet den 16 April 1799 erhöll privilegium på frälserätt och säterifrihet till $\frac{1}{10}$ del å de af honom derstädes anlagde och inköpte samt de vidare nybyggen, som under 15 år derefter kunde af honom uppodlas, så, enär jemväl vid detta privilegium det vilkor var fästadt att dessa nybyggesanläggningar borde, till förekommande af tidsutdrägt och på det ej andre till odling hugade personer derifrån måtte utestängas, vara inom berörde 15 år från det Kongl. brefvets datum verkställde och den för detta och Meldercreutzska distriktet år 1814 gemensamt sökta förlängning i privilegii-tiden genom förenämnde Kongl. bref den 9 Maj 1820 blifvit afslagen, har, efter privilegiets utgång med den 16 April 1814, äfven hela området af ifrågavarande distrikt återfallit till Kronans fria disposition och privilegiet upphört att ega vidare gällande kraft, med undantag endast af den skogstrakt om 16,071 tunnland, som genom Kammar- och Bergs-kollegiernes utslag den 28 September 1798 privilegii-innehafvarne, för Selets masugns behof, tillagts och genom Kammar-kollegii utslag den 21 Maj 1799 blifvit skattlagd till 111 Riksdaler 29 skillingar specie grundränta.

Sedan kollegium sålunda i underdånighet redogjort för de egoområden under namn af Meldercreutzska och Hermelinska odlingsdistrikten, som, med hufvudsakligt syfte på bergverksnäringens uppmuntran och förkofran vid Meldersteins bruk och underlydande masugnar, genom förutnämnde privilegier blifvit till uppodling upplåtne, förekommer derefter att tillse, huruvida och i hvad mån det dermed åsyftade ändamål blifvit vunnet.

Hvad således först angår bergverkshandteringen, inhemtas, med ledning af den underdåniga berättelse om ekonomiska förhållanden inom Norrbottens län, som framlidne landshöfdingen m. m. Widmark den 9 Januari 1860 till Eders Kongl. Maj:t afgifvit, att vid Meldersteins bruk och tillydande jernverk, som numera vanligen benämnas Gellivare

verken, under förutgångne 25 åren, från och med 1834 till och med 1858, produkten af jernverkshandteringen, i jemnt skeppundstal beräknadt, per medium för hvarje år utgjort:

<i>Jernmalmsbrytning vid Gellivare</i>	6,082 skepp.
<i>Tackjernstillverkning:</i>	
Vid Selets masugn	1,492 »
<i>Stång- och Ämnesjernstillverkning:</i>	
Vid Meldersteins bruk	1,064:
» Selets »	821: 1,885 »

hvaremot af de, utaf vederbörande bergmästare till Bergs-kollegium meddelade uppgifter, för de efterföljande åren, på tillverkningen vid bruken och bergverken inom 1:sta bergmästare-distriktet upplyses, att tillverkningen vid förutnämnde verk i jemnt centnertal under dessa sednare år endast utgjort:

Jernmalmsbrytning vid Gellivare år 1862 3,660 centner, motsvarande omkring 801 skeppund eller föga öfver $\frac{1}{8}$:del af malmbrytningen under föregående period.

Tackjernstillverkningen vid Selets masugn har upphört sedan år 1859, då masugnen sednast var i gång.

Stång- och Ämnesjernstillverkningen:

	år 1862.	år 1863.	år 1864.
Vid Meldersteins bruk	486 centner;	358 centner;	303 centner.
» Selets d:o	778 d:o	743 d:o	649 d:o
tillsammans	1,264 c:tr.	1,101 c:tr.	952 c:tr.

motsvarande allenast omkring 359 skeppunds tillverkning år 1862, 312 skeppunds år 1863 och 270 skeppunds år 1864; hvaraf alltså inhemtas, att bruks- och bergshandteringen vid Gellivareverken, som under den förutnämnde 25-åriga perioden, jemförelsevis mot den vid andra jernverk i riket, i allt fall varit i högsta måtto låg och inskränkt, under den sednare tiden än mera så nedgått, att allt sedan år 1859 någon tackjernstillverkning derstädes icke bedrifvits samt brukshandteringen vid de i gång varande stångjernsverken så betydligt nedgått, att den, i kollegii tanka, icke i minsta måtto motsvarar de uppoffringar i stora skogs- och landsträckor, som Staten lemnat Gellivareverkens egare i och för bruks- och bergverksrörelsens uppmuntran derstädes.

Beträffande derefter förhållandet med *nybyggesodlingen, som, i och för bergverks-handteringen befrämjande*, det enligt privilegierne ålegat privilegii-innehafvarne att inom föreskrifne privilegiiidens utgång fullgöra, har Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i sitt underdåniga utlåtande upplyst, att, efter afdrag af hemmanen Rödningsträsk och Navasberg inom Öfver-Luleå socken, hvilka enligt Kongl. brefvet den 1 Februari 1861 för underlåten byggnads- och odlingskyldighet till Kronan återfallit, öfrige af privilegii-innehafvarne uppodlade, så kallade odlingsfrälsehemman inom Öfver- och Neder-Luleå, Råneå, Öfver- och Neder-Kalix samt Jockmocks och Gellivare socknar tillsammans ut-

göra 112³⁰⁸⁹/₃₈₄₀ mantal, hvaraf de inom Neder-Luleå, Råneå och Neder-Kalix socknar, genom redan fastställd afvittring, och de inom Öfver-Luleå socken, enligt på pröfning beroende afvittringsförslag, blifvit tillagde tillhopa 115,677 tunnland 26 kappland utom 83,565 tunnland 4 kappland impedimenter, hvaremot åter de inom Öfver-Kalix, Jockmocks och Gellivare socknar belägna frälsehemmans områden ännu äro obestämda, emedan dessa socknar ännu icke undergått afvittring, men, i anseende till den svåga beskaffenheten och ringa odlingen å de inom Gellivare socken belägna hemmanen, har, enligt särskilde af Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande den 31 December 1834 meddelade utslag, som kollegium den 21 och 28 December 1837 gillat, provisionel skattläggning desse hemman öfvergått och, genom utslag den 8 Maj 1839, blifvit af Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande fastställd att gälla, intilldess vid blifvande afvittring annorlunda kunde varda bestämdt, genom hvilken åtgärd icke mindre än 20 frälsehemman derstädes blifvit förmedlade från 17 till 27⁷/₈ mantal och återstående trenne hemman om tillhopa 2¹/₂ mantal såsom liggande i ödesmål icke kunnat skattläggas; och upplyser Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande tillika, att, inom Jockmocks socken, äfven flera af Gellivareverkens hemman blifvit provisionel förmedlade, utan att upplysning kunnat erhållas efter hvilka grunder och med hvad gällande kraft sådan förmedling skett. Härvid bör kollegium för egen del tillika upplysa, att, bland Gellivareverkens förutnämnde hemman, följande, nemligen: Ausavara, ¹/₂ mantal, Baunsträsk, 1 mantal, Bahlatavara, ¹/₂ mantal, Kadorafva, 1 mantal, Lamasuando, 1 mantal, Lamasvara, ¹/₂ mantal, Lamboivara, 1 mantal, Murka, 1 mantal, Kietasvarde, ¹/₄ mantal, Ruodua, 1 mantal, Risinevari, 1 mantal, och Robsams nybygge, 1 mantal, eller inalles 12 särskilda hemman med ett sammanräknadt skattetal af 9³/₄ mantal redan år 1825 uti jordeboken antecknas såsom öde. Med afseende således derå, att en större del af ifrågavarande hemman dels äro öde och dels genom förmedling blifvit till skattetalet betydligt reducerade, angifver Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvandes förenämnde uppgift i sjelfva verket, på långt när, hvarken rätta antalet eller skattetalet å de hemman, som för närvarande finnas af Gellivare bolag uppodlade och bebygde och såsom sådane anses kunna ega framtida bestånd.

Vid dessa förhållanden och då af det ofvan anförda är upplyst, att rättigheten till nybyggesodling på de ifrågavarande distrikten, emot erhållande af frälse- och säterifrihet derå, jemlikt tydliga ordalydelsen uti de omförmälde privilegierne blifvit innehafvaren deraf förunnad endast i och för bergverks- och brukshandteringens uppehållande vid Meldersteins bruk, med det uttryckliga vilkor tillika, att nyhemmanen, vid frälse- och säterifrihetens förlust, skulle inom frihetstidens utgång vara i fullt stånd fullbordade; men hvarken sjelfva jernverkshandteringen kan anses hafva med det nit och i det omfång blifvit af privilegii-innehafvarne bedrifven, att den, såsom hufvudsakliga afsigten synes varit, kunnat blifva en ortens hufvudnäring, utan tvärtom bruks- och bergverksrörelsen mer och mer aftagit, så att flera verk och inrättningar numera blifvit nedlagde, samt de, uteslutande för nämnda rörelse anslagne skogstrakter, efter hvad upplyst är,

användas till ett, för privilegierne främmande ändamål, nämligen förädling vid privilegii-innehafvarnes sågverk, och än mindre nybyggesodlingarne finnas hafva blifvit behörigen fullgjorda inom den tid, privilegierne föreskrifva, utan en del ligga alldeles öde och en annan del åter måst för försummade odlingsskyldigheter förmedlas, anser vid sådant förhållande och då, enligt Kongl. förordningen den 17 December 1766 och Kammar-kollegii kungörelse den 18 Juli 1821, hemman, som till brukens understöd äro förländte, icke få till annat ändamål användas, utan skola, derest bruken nedläggas, till Kronan hemfalla, kollegium det vara utredt, att villkoren i privilegierne, å deras innehafvares sida, icke blifvit fullgjorda, samt att, såsom följd häraf, såväl fräse- och säterifriheten som all vidare besittningsrätt till nyhemmanen redan längesedan äro af privilegii-innehafvarne förverkad, och får derföre underdånigst hemställa, att en noggrann och fullständig undersökning på stället må vardas genom Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvandes försorg, företagen på alla, Gellivarebolag tillhörande hemman och nybyggen till utrönande, hvilka som äro i förhållande till sitt mantal och ränta behörigen uppodlade och bebygda, dels hvilka för närvarande äro öde och dels hvilka hemman och nybyggen år 1804, då privilegii-friheten för Meldercreutzska distriktet upphörde, icke varit i förhållande till sitt ursprungliga mantal uppodlade och bebygde, utan nödgats undergå förmedling, samt att, sedan en sådan undersökning så i ena som andra afseendet försiggått, fråga om upphörande af den förunnade fräse- och säterifriheten samt återgång till Kronan af ej mindre de öde lemnade och inom privilegii-tiden ej fullbordade eller förmedlade än ock öfrige för bruksrörelsen nu ej använde hemmanen må i laga ordning emot privilegii-innehafvarne väckas.

C) Palmstruchska odlings- och skogs-distriktet.

Redan vid 1769 års riksdag hade Rikets Ständers allmänna besvärdeputation hos Kongl. Maj:t anhållit, att den, majoren Palmstruch redan då till uppodling upplåtna del af en skogstrakt på norra sidan af Piteå elf måtte allmogen i Piteå socken upplåtas till nybyggen, emedan bemälde major ifrån år 1757 varit utrikes vistande och om denna skogstrakts uppodlande icke gått i författning; men sedan Kammar-kollegium blifvit häröfver hört och uti underdånigt utlåtande tillstyrkt, att ouppbrukade trakten, som vore en kronoallmänning, måtte styckevis utsynas till dem, som sig derom annälde, har Kongl. Maj:t, enligt nådigt bref till kollegium den 25 Maj 1773, »väl funnit den Palmstruch tillagda uppodlingsrättighet böra upphöra, men på det han ej må kunna sägas vara derifrån ohördan dömd, skulle i allmänna tidningarne kungöras att, ifall han ej lät höra af sig inom ett år, uppodlingsrättigheten skulle åt andra upplåtas»; hvarefter nytt frihetsbref af den 8 Maj 1775 på detta uppodlings-distrikt synes hafva blifvit honom meddeladt.

Till

Till den utredning, Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande derom i öfrigt lemnat, får kollegium tillägga: att uti nämnde frihetsbref, vid distriktets upplåtande till majoren Palmstruch, följande vilkor tillika voro föreskrifna, nemligen: »att, på det Kongl. Maj:t måtte blifva förvissad, att det af honom åsyftade ändamålet till landets uppodling måtte vinnas och de förunnade friheterne ej missbrukades endast till hinder för andra, som framdeles funnos villige och förmögne att uppbruka åtminstone någon del af ödedistriktet, borde Palmstruch ju förr ju heldre göra början med landets uppodling och nödiga hus' byggande till folkets herbergerande, som der arbeta och sig nedsätta vilja, och sedan efter hand mer och mer utvidga och förbättra landtbruket derstädes, tilldess hela trakten efter jordmån och beskaffenhet blefve uppodlad, bygd och bebodd», hvarjemte och sedan, för detta ändamål, tjenlige odlingslägenheter och skog blifvit för hvarje hemman utsynte efter det tunnlandstal, som skattläggningsmetoden för länet den 23 September 1773 utstakar, det tillika ålåg major Palmstruch, »att inom sex års förlopp från frihetsbrefvets datum hafva gjort så god början med uppodlingen, att på alla befintlige hemmanslägenheter må vara folk och åboer med nödige gästhus och åtminstone ett tunnland uppbrukad åker samt äng för några kreatur till hvart och ett helt hemman, hvilken uppodling sedan årligen borde förmeras, till dess alla hemman blefvo i fullt bruk och stånd försatta, vid förlust af den förundte friheten», deröfver landshöfdingen i orten tillkomme att hålla hand och låta hvart femte år syna hvad majoren eller dess rättsinnehafvare tillgjort, både vid landets uppodling och tillernade verksanläggning, samt underdånig berättelse derom till Kongl. Maj:t insända.

Sedan de i frihetsbrefvet föreskrifna sex åren för uppodlingarnes början, genom nådig resolution den 7 November 1780, af förekomne omständigheter blifvit prolongerad och förklarats böra från sistnämnde resolutions datum beräknas, och under tiden å distriktet upptagits följande, under namn af Alters frälseegendom uppodlade hemman, nemligen: säteriet Alters gård om 2 mantal samt frälsehemmanen Backträsk, 4 mantal, Bredträsk, 1 mantal, Bodträsk, 4 mantal, Holmträsk, 4 mantal, Pålträsk, 3 mantal, och Storforsen, 2 mantal, hvarjemte Alters bruk derstädes blifvit anlagdt enligt Bergskollegii privilegium den 21 April 1801; men i förberörde nådiga resolution icke var bestämdt, huruvida den i frihetsbrefvet för uppodlingarne tillika beviljade 50 års skattefrihet skulle för Alters frälseegendom från samma tid få beräknas, så har Kongl. Maj:t, uti nådigt bref den 6 Juli 1824, af anförde skäl tillåtit att, i likhet med hvad genom Kongl. resolutionen den 7 November 1780 blifvit i afseende å odlingstiden förklaradt, den Alters frälseegendom i nåder beviljade 50 års skattefrihet finge från samma resolutions datum beräknas och sålunda till 1830 års utgång fortfara, »med vilkor att de redan föreskrifne byggnads- och odlingskyldigheterne behörigen blefve fullgjorda».

Då några andra hemman och nybyggen, utom Alters förutnämnde frälseegendom, icke af privilegii-innehafvaren, under den i frihetsbrefvet stadgade tid, blefvo uppodlade och all den öfrige, ödelemnade delen af distriktet alltså betraktats såsom en Kronans

allmänning, hvarå Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande, tid efter annan meddelat andre personer tillstånd till nybyggens anläggande, men Alters egensdomsegare hos Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande yrkat, att erhålla införsel äfven uti eganderätten till hela den ouppodlade, under namn af kronoallmänning återstående delen af distriktet, och att alla frågor om annan disposition deraf, än till sökanden, måtte förblifva oafgjorda, intilldess laga kraftvunnet beslut i det sålunda framställda yrkandet erhållits, så har Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande, på den grund att det, genom ofvan åberopade privilegium, majoren Palmstruch upplåtna odlingsdistrikt, genom den å trakten år 1802 verkställda och af Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande uti utslag den 30 Augusti samma år fastställda afvittring undergått behörig reglering till område och gränser, hvarföre något vidare utrymme i skog och mark, utöfver den sålunda för Alters egendom utsynta, affattade och till gränser genom afvittrings-rättens protokoll beskrifne trakt, icke kunde, på grund af privilegiet, innehafvaren deraf tillkomma, genom utslag den 24 Augusti 1831 förklarar sig icke kunna öfver förutnämnde yrkande meddela annat yttrande, än att, så vida visas kunde, det obehöriga inkräkningar blifvit gjorda å den för fräseeigendomen Alter affattade mark, egaren deraf öppet lemnades att sadant efter fog vid härads-rätten i orten emot vederbörande i laga ordning utföra; hvaremot kollegium, uppå häremot anförda besvär, uti utslag den 17 Oktober 1832 ansett den år 1802 af Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande fastställda afvittring icke innefatta annan eller vidsträcktare fråga, än tilldelning af mark för de då, under benämning af Alters egendom, uppå distriktet anlagda nyhemman om 20 mantal skatt, samt att, enär gränsernas bestämmande omkring egendomens område icke heller då utgjorde något ämne för Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvandes pröfning, förberörde 1802 års utslag följaktligen icke kunde lägga hinder i vägen för egaren att, i händelse en större eller mindre del af allmänningstrakten ännu kunde finnas öfrig, som i stöd af 1775 års Kongl. resolution borde Alters egendom tillfalla, söka göra dess rätt dertill gällande; och pröfvade kollegium alltså skäligt att, med upphäfvande af det öfverklagade utslaget, återförvisa målet till Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande, som, sedan den förestående afvittringen i Piteå socken försiggått och gränserna omkring Alters egendom, i enlighet med 1775 års Kongl. resolution, dervid blifvit bestämda, hade att, öfver det af egaren till nämnde egendom gjorda påstående, lag och författningarne likmätigt sig utlåta och dess beslut kollegii pröfning underställa; och, sedan besvär häremot blifvit i underdånighet anförda, har Kongl. Maj:t, enligt nädigt bref den 1 Oktober 1835, funnit besvärändens underdåniga anhållan om nådig föreskrift för Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande att meddela innehafvaren af omförmälde privilegium införsel i all den mark, som inneslutes inom de i samma privilegium uppgifne gränser, icke kunna i nåder bifallas, men tillika pröfvat skäligt att, med fastställande af kollegii öfverklagade utslag, i nåder stadga, att, intilldess den deri förordnade pröfning försiggått, någon vidare upplåtelse till nyhemman eller annan ny anläggning inom det i förutnämnde privilegium upptagne distrikt icke finge, utan privilegii-innehafvarens medgifvande, af Kongl. Maj:ts befallningshafvande

beviljas; innehafvaren af samma privilegium obetaget lemnadt, att om beståndet af redan inom distriktet skedde sådane upplåtelse, som förmenades vara emot detta privilegium stridande, i behörig ordning väcka påstående efter befogenhet.

I anledning af sistnämnda föreskrift blef ock frågan om beståndet af de, åt andre personer, på den af privilegii-innehafvaren ödelemnade delen af distriktet utaf Kongl. Maj:ts befallningshafvande utsynade nyhemman och lägenheter öfverlemnad till afgörande af Piteå härads egoskillnads-rätt, som uti utslag den 21 Juli 1846 sig deröfver utlät, att enär, enligt 1775 års privilegium, majoren Palmstruch ålegat att, igenom landshöfdingen i orten, låta på distriktet utsyna all till åker och äng samt nödig skog tjenlig jord till så många nyhemman, som lägenhet och utrymme funnes, och att å alla de utsynte lägenheterne, inom sex år från privilegiets datum, skulle finnas åboer försedde med nödige hus och minst ett tunnland åker jemte äng för några kreatur till hvarje helt hemman, som sedermera årligen borde förmeras, tilldess alla hemmanen voro i fullt bruk försatte, vid förlust af de uti privilegiet förunnade rättigheter och friheter; men de omtvistade nyhemmanen och lägenheterna icke voro anlagde å mark, som innefattades inom de, uppå Palmstruchska distriktet anlagda frälsehemman, hvilka redan år 1802 afvittringsberedning undergått, utan voro belagne på den del af distriktet, hvarå hvarken major Palmstruch eller efter honom blefne innehafvare af omförmälte frälsehemman föranstaltat eller hos vederbörande sig anmält om erforderlige åtgärder för ändamål af nyhemmans utsynande och anläggande, på sätt efter 1775 års privilegium bort ske, och än mindre någre odlingar för nyhemmans anläggande verkställa låtit, innan andre personer, efter det mer än 50 år från privilegiets utfärdande förflutit, sökt och fått tillstånd att berörde nyhemman och lägenheter uppå sagde andel af Palmstruchska distriktet uppodla och inrätta; alltså fann egoskillnads-rätten Alters bruks- och frälsehemmansegares rätt icke vara genom de, på Kronans sida, skedde upplåtelse af mark till anläggning af de omtvistade hemmanen och lägenheterne förnämad, och dessa upplåtelsers bestånd således böra förblifva orubbadt; och sedan Alters bruksegare emot detta beslut anført underdåniga besvär, har Eders Kongl. Maj:t i dess Högsta Domstol, medelst utslag den 11 Februari 1848, egoskillnads-rättens berörde utslag gillat och fastställt.

Slutligen hade riksdagsfullmäktigen, vid 1855 års riksdag A. Bäckström, å Piteå socknemäns vägnar, uti till eders Kongl. Maj:t ingifven skrift anhållit att, i anseende till behovet för socknens betydliga befolkning att förskaffa sig uppehälle genom nybyggesanläggningar, hvartill alla tjenliga lägenheter redan voro upptagne, med undantag af Palmstruchska distriktet, det uti Kongl. brefvet den 1 Oktober 1835 tills vidare föreskrifne förbud emot nybyggesupplåtelse på nämnde distrikt måtte få förfalla och det vara vederbörande myndighet tillåtet att, medan afvittringen i socknen ännu pågick, upplåta den oupptagne delen af Palmstruchska distriktet för anläggning af hemman samt dervid pröfva, huruvida antingen Alters egare, på grund af sina förmente privilegier, eller andre hugade odlare må vara till inrymning i de blifvande hemmanen berättigade; men, sedan landshöfdinge-embetet i länet i underdånighet upplyst, att dåmera föga återstode af de afvitt-

ringsåtgärder, i afvaktan å hvilkas fullbordan, enligt förutnämnde nådiga bref den 1 Oktober 1835, måst anstå med pröfningen af Alters bruksegares anspråk på den ännu icke till hemman eller nybyggen upplätne del af ifrågavarande distrikt, har Eders Kongl. Maj:t, enligt nådigt bref den 21 Augusti 1857, funnit Piteå socknemäns förberörda ansökning icke kunna föranleda någon ändring i hvad genom nådiga brefvet den 1 Oktober 1835 blifvit föreskrifvet, men i nåder anbefallt dess befallningshafvande i länet att, så fort ske kunde, den på Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande, enligt samma nådiga bref, åliggande pröfning företaga och dervid taga i öfvervägande hvad Piteå socknemän hade att i ämnet andraga. Enär, detta oaktadt, Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande icke till kollegium inkommit med sitt utslag i den på Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande sålunda beroende frågan om dispositionen af den ännu ouppodlade delen af Palmstruchska distriktet, som, enligt sistnämnde nådiga bref, borde kollegii pröfning underställas, har, på derom gjord förfrågan, Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande uti skrifvelse till kollegium den 15 Oktober 1863 upplyst, att nämnda fråga ännu vore oafgjord, men att, sedan afvittringsberedningen i Piteå socken dåmera hunnit afslutas, densamma torde under påföljande vinter komma att af Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande med slut afhjelpas. I afseende å Alters bruks tillverkning får kollegium, efter derom erhållna upplysningar från Bergs-kollegium, meddela, att stångjernstillverkningen, som under den förutnämnda 25-åriga perioden, 1834—1858, utgjorde i medium per år 753 skeppund, sedermera nedgått: år 1859 till 264 skeppund, år 1860 till 507 skeppund, år 1861 till 1,054 centner, eller omkring 299 skeppund, och år 1863 till 262 centner, eller omkring 74 skeppund, samt att under åren 1862 och 1864 bruket varit nedlagdt.

D) Korpforss och Rensundsforsss jernverksanläggningar med dertill anslagne skogar.

Med stöd af en åren 1817 och 1818 upprättad karta öfver då utsynte skogar för en tillämnad sågverks- och jernverks-anläggning, den förre vid Långforssen och den sednare vid Rensundet i Råneå elf, hvarvid skogstillgången för de båda verken beräknats utgöra:

inom Råneå socken	202,050 tunn.
„ Gellivare socken	175,641 „
	tillsammans 377,691 tunn.
hvarifrån dock afräknats Hvitåforss sågverks påstådda rätt till trakten N:o 16 om	33,118 tunn.
samt för anlagde nybyggen	28,000 „
	61,118 tunn.
efter afdrag hvaraf återstode	316,570 tunn.
skogsvidd, gemensam för de båda tillämnade verksanläggningarne, deraf beräknats:	
för sågverksanläggningen	91,050 tunn.
och för jernverksanläggningen	225,520 „

så hade förste landtmätaren L. P. Bergner och sockenskrifvaren J. J. Ruthberg dels hos Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i länet sökt tillstånd för uppförande af ett finbladigt sågverk vid Långforsen om 1 à 2:ne ramar, med rättighet till stockfångst från ofvanberörde dertill utsynade skogsområde, 91,050 tunnland, hvilken ansökan jemväl blef af Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande uti utslag den 6 Februari 1828 bifallen, dels ock hos Eders Kongl. Maj:t i underdånighet anhållit att, med beräkning af kolfångst från den öfriga uppgifna skogen, 225,520 tunnland, få anlägga ett stångjernsverk vid Rensundsforss och en masugn vid Korpforssen, och, sedan sistnämnda ansökning af Eders Kongl. Maj:t uti nådigt bref den 12 Mars 1828 blifvit bifallen, utfärdade Bergs-kollegium den 31 i samma månad privilegium för sökanderne på uppförande vid Korpforssen af en masugn för tillverkning af tackjern af malm från Gellivare malmfält och ett stångjernsverk vid Rensundsforssen med en stångjernshammare och 2:ne härdar, hvartill kolfångst finge tagas från de för dessa jernverk insynade, ofvannämnde skogstrakter om 225,520 tunnland, dock med det uttryckliga vilkor, att jernverken inom 5 år från slutet af år 1828 skulle vara uppförde och att sökanderne, inom samma tid, hos Bergs-kollegium styrkte, att nödiga nybyggen med tillhörande skogsrymder för verkens underhållande med kol blifvit å nämnde skogstrakter utsynade och upptagne. Derjemte och sedan, i stöd af det uti Kongl. brefven den 30 Juni 1820 och 2 Maj 1826 stadgade förbud emot vidare stockfångstupplåtelse från Kronans skogar till sågverk i de norra länen, Kongl. Maj:t, uti nådigt bref den 25 Juni 1828, upphäft det af Kongl. Maj:ts befallningshafvande uti förutnämnde dess utslag, den 6 förutgångne Februari, förste landtmätaren Bergner och sockenskrifvaren Ruthberg lemnade tillstånd till stockfångst från ofvan omförmälde krono-allmänningsstrakt om 91,050 tunnland skogsmark för deras tillämnade sågverk uti Långforsen, men i stället, uti särskildt nådigt bref den 22 Juli samma år, tillåt it dem att, för utvidgande af deras privilegierade jernverksanläggning vid Korpforssen och Rensundsforssen, få nämnde skogstrakt till kolfångst använda, så har Bergs-kollegium uti ytterligare privilegium den 25 Augusti berörde år tillåt it sökanderne att, med rätt till kolfångst från sagde skogstrakt, få vid Rensundsforssen uppföra ytterligare en stångjernshammare med tvenne härdar, under enahanda vilkor om verkets uppförande och nybyggens insynande inom 5 år, vid privilegiets förlust, som uti Bergs-kollegii förra privilegium af den 31 förutgångne Mars var stadgad.

I följd af berörde, vid skogstrakternes upplåtande fästade vilkor, hade det således ålegat privilegii-innehafvarne att, inom den bestämde tiden af 5 år, hafva så väl sjelfva jernverken uppförde som ock nödige nybyggen för verkens underhållande med kol å skogstrakterne insynade och anlagde; men, i anledning af privilegii-innehafvarnes gjorda underdåniga ansökningar att, hufvudsakligen på grund af den tidsutdrägt, som egde rum i afseende å de nybyggesanläggningar, från hvilka koltillgången skulle hemtas, få privilegii-tiden förlängd, har Eders Kongl. Maj:t, enligt särskilde nådige bref den 31 Augusti 1835 och den 6 Februari 1845, bifallit, att tiden för verkens uppförande och nybyggens insynande finge till 1853 års slut förlängas, hvarjemte, uppå förnyade underdåniga an-

sökningar, Eders Kongl. Maj:t uti sednare nådiga bref af den 16 Juni 1852 och den 14 Januari 1859 beviljat ytterligare anstånd till 1863 års slut med uppförande af sjelfva jernverken, men något anstånd med nybyggens insynande och anläggande eller förmånsrätt till skogen blef icke genom samma nådiga bref privilegii-innehafvarne tillerkänd; vid hvilket förhållande rättigheten för dem till nybyggens upptagande med nödiga skogsrymder till kolfångst för verken redan med år 1853 upphört. Men äfven derförinnan hade privilegii-innehafvarne denna sin rätt försuttit, emedan den tidsutdrägt med nybyggens utsynande, som de uti sina underdåniga ansökningar uppgifvit såsom skäl för förlängning af privilegii-tiden, var ensamt af dem sjelfva förorsakad. I stället att, enligt föreskriften i Bergs-kollegii privilegium, genast år 1828 anmäla sig hos Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande om nybyggens utsynande, underläts detta af privilegii-innehafvarne ända till den 11 September 1846, då de först till Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande ingåfvo en generel ansökning, att få till nybyggen indelad all den mark, som uti privilegierne var till kolfångst för jernverken anvisad. Emellertid hade under tiden enskilde personer hos Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande sökt och erhållit tillstånd till nybyggesanläggningar på ifrågavarande skogstrakter, hvaraf tvister uppkommo emellan nybyggesåboerne och privilegii-innehafvarne, hvilka sednare, på grund af Bergs-kollegii privilegium, yrkade företrädesrätt äfven till dessa redan anlagda nybyggen, och hvilka tvister i besvärsväg blefvo dragne under Kammar-kollegii pröfning; men enär berörde privilegium icke för privilegii-innehafvarne innefattade annat berättigande till nämnde skogstrakter, än att för jernverken gagna den kolfångst, som från området af derstädes i *behörig ordning* utsynade och beviljade nybyggesanläggningar kunde med skogens och nybyggenas bestånd påräknas och erhållas, samt någon uteslutande företrädesrätt till de å berörde skogstrakter befintlige, för nybyggesanläggningar tjenlige odlingslägenheter alltså icke kunde anses hafva genom nämnda privilegium blifvit innehafvarne deraf tillagd, eller desse på grund af samma privilegium egt att, i annan än den för *nybyggessökande i allmänhet stadgade ordning*, få sig nybyggesanläggningar inom ifrågavarande skogstracters områden beviljade och utsynte; hvartill kom att, äfven om den af privilegii-innehafvarne år 1846 hos Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande gjorda, ofvannämnda generella anmälan om skogstrakternes indelande till nyhemman för bemälde innehafvares räkning, utan att några särskilda till nyhemman användbara odlingslägenheter dervid blifvit närmare uppgifne, kunde tillerkännas det afseende, att privilegii-innehafvarne dymedelst fullgjort hvad dem ålegat för bringande till verkställighet af det i privilegiet stadgade vilkor om upptagande af nödige nybyggen med tillhörande skogsrymder för jernverkens behof, de omtvistade nybyggena åter samtliga voro hos Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande till upptagande sökte och beviljade, förr än privilegii-innehafvarnes förberörde, generella anmälan till Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande år 1846 ingafs, så har kollegium uti särskilde utslag, som Eders Kongl. Maj:t, bland andre, uti nådiga bref den 1 November 1861 fastställt, tillerkänt nybyggesåboerne besittningsrätten till dessa nybyggen framför privilegii-innehafvarne.

Hvad åter öfrige nybyggen angår, som, i följd af berörda hos Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande år 1846 gjorda anmälan, vid allmänna afvittringen i socknen eller eljest blifvit, i stöd af Bergs-kollegii privilegium, för privilegii-innehafvarnes räkning insynade och afvittrade samt af Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande till dem upplätne; så, enär privilegii-innehafvarnes förmånsrätt till dessa nybyggesanläggningar, jemlikt tydliga ordalydelsen i nämnde privilegium, *uteslutande afsatt jernverkens förseende från de indelade nybyggena med nödig kolfångst för bruksdriften* och rättigheten till dessa nybyggesanläggningar följaktligen varit *oskiljaktigt förenad med sjelfva jernverken*, derifrån nybyggena, i likhet med hvad uti Kongl. förordningen den 11 December 1766 och Kammar-kollegii kungörelse den 18 Juli 1821, i fråga om hemman, som till brukens understöd blifvit från Kronan inlöste, är stadgad, lagligen icke kunna skiljas eller af privilegii-innehafvarne få, till annat än verkens underhållande nyttjas och besittas, i följd hvaraf, om verken icke inom privilegii-tiden blifvit uppförda eller sedermera nedläggas, nybyggena skola till Kronan återfalla, samt i nu förevarande fall förekommer, enligt hvad uti Bergs-kollegium blifvit upplyst, att ifrågavarande *Korpfors masugn och Rensundsfors stångjernsverk*, som, enligt Bergs-kollegii privilegium, bort vid privilegiets förlust, inom föreskrifna frihetstiden, som med år 1863 tilländagick, vara behörigen uppförde, *hvarken derförinnan eller ens sedermera blifvit uppförda och kommit till stånd*, anser kollegium privilegii-innehafvarne, vid slikt förhållande, hafva förverkat all vidare besittningsrätt till dessa nybyggen, och hemställer alltså, att fråga om deras indragning till Kronan må, i laga ordning, emot privilegii-innehafvarne väckas samt den å nybyggena befintliga skog under tiden varda, till annat nyttjande än till husbehof, under förbud ställd.

E) Awafors masugns och Hvitåfors bruks koldistrikt-skog.

I afseende å denna skogstrakt, hvarom Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande sig icke särskildt yttrat, utan endast, i sammanhang med redogörelsen för Hvitåfors här nedan förekommande sågverk, antagit att denna skogstrakt, till hela sin vidd, vore densamma, som till stockfångst för Hvitåfors förut anlagda sågverk vore anslagen, får kollegium i underdånighet anföra: att sedan Eders Kongl. Maj:t uti särskilde nådiga bref den 22 Mars 1827 och den 22 Juli 1828 tillåtit egarne å Hvitåfors sågverk i Rånå socken att i den så kallade Vikströmsforsen eller de flera andra vattenfall, som funnos i Hvitån eller Storån inom sökandernes egande områden, få anlägga en masugn och ett stångjernsverk om 2:ne eller 4 härdar med hammare, till förädling af det tackjern, som vid masugnen kunde erhållas, med rättighet till kolfångst för verken från följande dertill beräknade och insynade skogstrakter, nemligen: dels 32,000 tunnland af den skog, efter uppgift innehållande 98,489 tunnland 25 kappland, som, under namn af kronoallmänning, redan skulle vara till stockfångst anslagen för Hvitåfors sågverk, och dels den skogs-

trakt, hvilken inneslöt i norr af gränsen emot Gellivare lappmark, i öster af Hvitån, i vester af en rät linea från Tranträsket till nordvestra foten af Högberget och i söder af en rät linea från sistnämnde bergs norra ända till Hvitån, innehållande 37,706 tunnland, dock på det sätt, att sökanderne, hvilka uppgifvit sig hafva hos Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande redan för detta ändamål anmält sig till anläggande af så många nybyggen, som tillfällen å skogstrakterne medgäfv, *endast skulle ega rätt till den kolfångst, som från området af i behörig ordning åt sökanderne beviljade och utsynte nybyggesanläggningar å berörde skogstrakter kunde, med skogens och nybyggenas bestånd, påräknas och erhållas, utöfver hvad för Hvitåforss sågverks behof erfordrades, och hvilket allt, efter hvad redan i allmänhet vore förordnadt, borde till nybyggen indelas; så har, i öfverensstämmelse härmed, Bergs-kollegium under den 11 December 1827 och den 25 Augusti 1828 utfärdat privilegium på uppförande å anvista byggnadsställen af en masugn, under benämning Awaforss, och ett stångjernsverk, kalladt Hvitåforss, med en hammare och 2:ne härdar för en årlig tillverkning af 900 skeppund smide, med vilkor tillika, vid privilegiernes förlust, att jernverken inom 5 år derefter skulle vara uppbyggda och sökanderne inom samma tid hos Bergs-kollegium hafva styrkt, att nödige nybyggen med tillhörande skogsrymder, för jernverkens underhållande med kol, blifvit å förstnämnde skogstrakter utsynade och upptagne.*

Enligt de uppgifter, Kammar-kollegium förskaffat sig från Bergs-kollegium, hafva väl dessa båda jernverk blifvit uppförda; men deremot har jernstillverkningen äfven härstädes så nedgått, att vid Awaforss masugn, hvars tackjernstillverkning, enligt framlidne landshöfdingen m. m. Widmarks förut åberopade embetsberättelse af den 9 Januari 1860, under de 25 åren 1834 till och med 1858 per medium för hvarje år utgjort 1,407 skeppund sedermera allt ifrån år 1861 alls icke varit i gång och Hvitåforss stångjernsverk åter, som under samma 25-åriga period hade en medeltillverkning per år af 576 skeppund, år 1861 endast tillverkat 438 centner 97 skålp. och år 1862 blott 172 centner 83 skålp., hvarefter äfven detta verk varit nedlagdt.

Detta oakadt har emellertid, enligt hvad Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i sitt underdåniga utlåtande upplyst, genom dess utslag den 15 Januari 1859, i sammanhang med allmänna afvittringen i Råneå socken, dels en till nybyggesodling duglig skogsvidd af 10,475 tunnland 22 kappland och dels 5,866 tunnland 2 kappland, till kolfångst tjenlig skogsmark blifvit för jernverkens privilegii-innehafvare under besittningsrätt tillerkänd; men vid det nu upplysta förhållande, att masugnen vid Awaforss nu mera blifvit nedlagd och jernstillverkningen vid Hvitåforss stångjernshammare likaledes upphört, anser kollegium det skogsanslag, som uteslutande till kolfångst för dessa verk blifvit på ofvan nämnde skogstrakter upplåtet, böra, efter skeende undersökning tillika, huruvida alla å förutnämnde skogstrakter till uppodling tjenlige lägenheter, enligt privilegierna, blifvit till nybyggen anlagde och bebygda, med stöd af de i privilegierna intagne vilkor för skogstrakternes upplåtande uteslutande för bruksdriften samt föreskrifterne uti ofvan åberopade

Kongl.

Kongl. förordningen den 17 December 1766 och Kammar-kollegii kungörelse den 18 Juli 1821, till Kronan indragas.

Efter det Kongl. Kammar-kollegium sålunda utlåtitt sig öfver beskaffenheten af de för jern- och bergverken samt de så kallade odlingsdistrikten inom Norrbottens län utfärdade privilegier, öfvergår Kongl. kollegium till utredande af privilegierna rörande de till stockfångst för sågverken inom samma län upplätne skogar, hvarefter Kongl. kollegium avslutar det underdåniga utlåtandet på följande sätt:

»Af den utredning, kollegium nu i underdånighet lemnat om beskaffenheten af de privilegier rörande jord och skogar i Norrbottens län, som, tid efter annan, blifvit åtskiljde eller bolag upplätne, anser kollegium det vara upplyst, att de hinder, hvilka, efter Rikets Ständers förmenande, samma privilegier lagt i vägen för landets uppodling och skogens behöriga vårdande derstädes, hufvudsakligen äro att tillskrifva de privilegii-innehafvare, som fått större landsträckor uteslutande sig upplätne till kolfångst för bedrivande af jern- och bergverksrörelse eller för uppodling af nybyggen på de så kallade odlingsdistrikten, men sedermera så ringa vinnlagt sig om bruks- och bergverksrörelsens drifvande i det med privilegierne afsedda omfång, att en del verk, för hvilka dessa skogar äro anslagne, icke ens blifvit uppförde och de, som kommit till stånd, sedermera blifvit nedlagde och de få återstående ännu i gång varande verken småningom mer och mer förminskat sin tillverkning, så att den snart sagdt utgör en obetydlighet, samt, hvad nybyggesodlingen åter beträffar, icke heller vidtagit sådane anstalter, som kunnat lända till uppodling af de upplätne distrikterna, utan, i stället att, såsom vilkoret i privilegierne varit, uppodla all den derstädes till jordbruk tjenliga mark, endast här och der anlagt ett och annat nybygge, hvaraf en stor del sedermera fått förfalla och lemnats i ödesmål; deröfver allt kollegium härofvän i underdånighet sig redan yttrat och, jemte upplysning om förhållandet med hvarje särskildt privilegium, föreslagit de åtgärder, som, i kollegii tanka, böra vidtagas för upphäfvande af de redan längesedan förverkade privilegierne och undanrödjande af de hinder, hvilka, för tillgodogörande af landets uppodling, deraf hitintills mött.»

Förenämnda underdåniga utlåtande äfvensom Konungens Befallningshafvandes i Norrbottens län underdåniga yttrande i ämnet blefvo derefter genom nådig remiss den 5 November 1869 öfverlemnade till den komité, som i nåder fått sig uppdraget att afgifva förslag till ordnande af de norrländska skogsförhållandena, på det att komitéen, vid fullgörandet af nämnda uppdrag, jemväl måtte taga den i ifrågavarande utlåtanden åstadkomna utredning i behörigt öfvervägande; och har till följd häraf bemälda komité i underdånigt yttrande den 21 December 1870 tillkännagifvit att, hvad anginge de privilegier, hvarigenom skog eller mark blifvit för kolfångst och dylika till bruks- och bergverksrörelsen hänförliga ändamål eller för odling samt anläggande af hemman eller nybyggen

upplåtna, komitéen, för dess del, icke vid den af Kammar-kollegium lemnade utredning hade annat att tillägga, än att komitéen ansåge sig, i enlighet med upplysningar, som komitéen från Konungens Befallningshafvande i Norrbottens län infordrat, böra i underdånighet meddela: att, hvad beträffade de privilegier, som blifvit utfärdade för Korpfors masugn och Rensundsfors jernverk, hvilka båda verk, enligt privilegierna och sedermera meddelade anståndsresolutioner, bort vara uppförda sist innan 1863 års utgång, ännu den 24 Augusti 1870, då Kongl. Maj:ts förbemälde Befallningshafvande till komitéen aflät skrifvelse i ämnet, icke kommit till stånd; att, hvad anginge de för det så kallade Palmstruchska odlingsdistriktet utfärdade privilegier, Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i förenämnda län genom dess i anledning af verkställd afvittring och skattläggning inom Piteå socken den 19 Oktober 1864 meddelade och, så vidt Kongl. Maj:ts Befallningshafvande hade sig bekant, ej öfverklagade utslag förklarar, det någon företrädesrätt till berörda odlingsdistrikt eller de derå under afvittringsberedningen afmätte och föreslagne nyhemman icke kunde, på grund af privilegiibrevet, innehafvarne deraf tillkomma i vidsträcktare mån, än såvidt visas kunde, att hemmanen varit ansökte, utsynte och med odling och husbyggnad bearbetade inom den i privilegiibrevet stadgade tid eller inom 6 år från brefs dets datum; såsom följd hvaraf och då i sådant afseende förekomme, att endast Altergårds egendom, om 20 mantal, blifvit för privilegii-innehafvarens räkning utsynad och genom Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes i Westerbottens län utslag den 30 Augusti 1802, efter förutgången afvittring, till området bestämd och afvittrad, Kongl. Maj:ts Befallningshafvande funnit sig oförhindrad att, utan afseende å åberopade privilegiibrevet, kunna, enligt de för vinnande af rättighet till uppodling af kronojord gällande författningar och öfriga sig företeende omständigheter, disponera såväl de å odlingsdistriktet utsynte hemman, som ock den öfverblifna, till hemmansbruk otjenliga marken; samt att, genom samma utslag, Altergårds egendom af omförmälda distrikt erhållit ett område af 28,000 tunnland duglig mark och 18,458 tunnland II kappland impedimenter; hvarjemte i fråga om giltigheten eller fortfarande beståndet af de bruks- och bergverks- samt odlingsprivilegier, hvilka i Kammar-kollegii underdåniga utlåtande den 20 December 1864 omförmälas, komitéen förklarar sig icke hafva något att erinra emot de af kollegium i afseende å Korpfors masugn och Rensundsfors stångjernsverk, Avasfors masugns och Hvitåfors bruks koldistrikt samt det så kallade Meldercreutzska och Hermelinska bergverks- och odlingsdistriktet uttalade åsigtter och hemställanden, dem komitéen alltså, efter noggrant öfvervägande, vågade i underdånighet tillstyrka; och enär, hvad beträffade de för Palmstruchska odlingsdistriktet utfärdade privilegier, i afseende hvarå Kammar-kollegium icke uti dess ofvanberörda underdåniga utlåtande af den 20 December 1864 framställt något förslag, frågan om desammas giltighet eller fortfarande bestånd redan blifvit genom ofvan omförmälda, af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande den 19 Oktober 1864 meddelade laga kraft vunna utslag pröfvad och afgjord, förmodade komitéen, att i den ordning, hvari frågan nu förekomme, den icke kunde till vidare yttrande föranleda.

Ändtligen inhemtas af de vid Justitie-ombudsmannens sednast afgifne embets-

berättelse fogade från vederbörande Statsdepartementer meddelade uppgifter å vissa från föregående år balanserade regeringsärenden, att »sedan den af Kongl. Maj:t förordnade komité för afgifvande af förslag till ordnande af de norrländska skogsförhållandena inkommit med särskildt betänkande rörande ifrågasatta privilegier i såväl Norrbottens som Westerbottens län, har Kongl. Maj:t vid föredragning af detta ärende den 19 April 1872 ansett, att den af Riksdagen ifrågasatta pröfning af berörda privilegier icke borde omedelbart hos Kongl. Maj:t ega rum, men att det skulle vara lämpligt om de af Kammar-kollegium och nämnda komité gjorda hemställanden och förslag i afseende å omförmälde privilegier blefve tagna under öfvervägande vid de i orterne förefallande afvittrings- och dylika förrättningar, der privilegiernas utsträckning och fortfarande bestånd kunde ifrågakomma; hvarföre ock Kongl. Maj:t täckts förordna, att Kammar-kollegii och Skogs-komitéens betänkanden skulle till trycket befordras för att derefter genom länsstyrelsens försorg utdelas till de personer, som vid nyssnämnde slags förrättningar kunde hafva att såsom krono-ombud bevaka Kronans rätt och bästa och tjena dem till ledning och upplysning i afseende å den talan, de i sådan egenskap hade att föra.»

Såsom Utskottet här ofvan antydt och Kongl. Kammar-kollegii ofvanberörda utåtande den 20 December 1864 gifver vid handen, hafva de så kallade Gellivaraverken uppkommit förnämligast i följd af de till kaptenen och professoren J. Meldercreutz, majoren G. W. Palmstruch och bergsrådet friherre S. G. Hermelin under förra århundradet för befrämjande af landets uppodling och bergshandteringen gjorda upplåtelse af Kronans mark i Norrbottens län. Enligt de upplysningar, Utskottet varit i tillfälle inhemta, hafva dessa egendomar, hvilka under en följd af år innehades af DD. MM. Konungarne Carl XIV Johan och Oscar I, sedermera många gånger ombytt egare och under förra årtiondet öfvergått till Engelska bolaget »The Gellivara Company Limited», hvilket den 30 December 1867 af Rådstufvurätten i Luleå försattes i konkurstillstånd, hvarefter egendomarne å konkursauktion inför Konungens Befallningshafvande i Norrbottens län den 20 November 1869 emot en köpesumma af 775,000 R:dr R:mt inropades af ett nytt Engelskt bolag under namn af »The New Gellivara Company Limited», och derefter af nämnda bolag den 15 Februari 1872 öfverlätos till Kongl. Storbritanniske undersåten bankiren Giles Loder i London, som numera, efter att hafva erhållit Kongl. Maj:ts nådiga tillstånd att i riket besitta fast egendom, lärer vunnit lagfart å och innehafva ifrågasatt egendomar.

I motionen har Herr Ruthberg anført: att ehuru ofvan omförmälde upplåtelse af Kronans mark afsett att betrygga framgång åt bergshandteringen, densamma likväl icke vunnit någon anseelig utveckling förr än den upplåtne jorden förvärfvades af Friherre Hermelin, under hvares besittningstid Gellivara-verken dels förbättrades, dels nybyggdes, samt jordbruket och koloniseringen befrämjades på ett sätt, som inom Norrbottens län alltid skulle göra Friherre Hermelins namn aktadt och äradt med anledning af det fosterländska syftemål, åt hvilket han egnade sina sträfvan; att äfven under Konungarne

Carl XIV Johans och Oscar I:s regeringstid bergshandteringen fortgått, utan att skogarne anlåtats på sådant sätt att afverkningen öfversteg den årliga tillväxten; att deremot, sedan Gellivara-egendomarne öfvergått till öfvannämnda engelska bolag, jernhandteringen och jordens uppodling alltmera åsidosatts och slutligen upphört, under det att skogsafverkningen ständigt och alltmera hänsynslöst ökats och numera utgjorde det enda föremålet för bolagets »New Gellivara company limited» verksamhet samt bedrefves utom vid de förut befintliga sågverken Borgforss, Alter, Svartlå, Ljuså, Selet, Hvitåforss och Melderstein (oberäknadt Hedensforss sågverk för 4 ramar, för närvarande nedbrunnet) med tillsammans 14 ramar vid de under sednare åren nybyggda storartade ångsågarne med 10 ramar vid Piteå och Luleå elfvars utlopp, allt utan att någon sådan kontroll utföades, som i verkligheten förhindrade att de ofantliga områden, hvilka innehafvas under Gellivara-verken och hvilka under tillbörlig skogsvård skulle ega ett värde, som sannolikt inom kort tid skulle uppgå till millioner, föröddes utan annan nämnvärd inkomst för svenska statsverket än en ringa bevillning och en obetydlig frälseränta, hvilka inkomster för öfrigt skulle upphöra, så snart skogarnes förödelse å den upplåtna jorden vore fullbordad; att vid de nämnda sågverken, med sammanlagdt 24 ramar och åtskilliga cirkelsågar, årligen uppsågades minst omkring 300,000 sågblockar, som till ansenligaste delen torde hemtas från de under Gellivara-verken, för befordrande af bergsbruk och landets odling upplåtna landssträckor; att antagandet att den verksamhet, som bedrefves af det engelska bolaget »New Gellivara company limited» genom skogsafverkning, årligen tillskyndar svenska Staten en uppoffring af minst 500,000 R:dr icke innefattade öfverdrift; att då flertalet af de till Gellivara-verken hörande egendomar vore i ringa mån odlade och timmer till husbyggnad komme att saknas, så vore den sannolika följderna af nämnda omständigheter, att betydligaste antalet af samma egendomar, om nu rådande förhållanden finge fortfara, i framtiden komma att råka i ödesmål; att bristande kännedom om norrbottniska förhållanden föranledt dertill, att Staten afhändt sig en högst värdefull egendom på ett sätt som inneburit den gröfsta misshushållning och som dessutom visat sig så ytterst menlig för Norrbottens läns utveckling, derigenom att länets invånare hindrats att uppodla fruktbara landsträckor, hvilka, om Gellivara-verkens privilegier ej existerat, skulle hafva utgjort många och rika byar, bestående af kronoskattehemman, af hvilka Statsverket för öfrigt kunnat hafva inkomst; att det rådande missnöjet inom Norrbottens län öfver de för Gellivara-verken beviljade förmåner, vore fullt berättigadt, enär utländingar under många år dragit fördel af dessa förmåner utan annat syftemål än egen vinst och utan den minsta betänklighet deröfver att vilkoret för utpressandet af en hastig och stor vinst utgjordes af förstörandet af de skogar, som vore nödvändiga för odlingsbarheten af den stora del af Norrbottens län, som Gellivara-verkens egendomar innefattade, och hvilka skogar för öfrigt vore så oundärliga för kustlandets skydd emot de kalla fjellvindar, hvilka så ofta åstadkommit skördarnes förstörelse och gäckat odlarens möda; att Gellivara-verkens egendomar flerstädes innefattade sträckor af länets fruktbaraste jord, men stode tillbaka

för och vore mindre framskridna i odling än annan likartad jord annorstädes; att af dessa egendomar icke erlades annan afgift till Staten än en låg frälseränta och en fastighetsbevilning, som vore obetydlig i följd af deras låga taxeringsvärde, hvilket åter härledde sig af deras eftersatta odling; att nämnda förhållanden jemväl förorsakade kommunerna förlust, derigenom att samma egendomar i följd af nyss berörda omständigheter finge vidkännas endast ringa bidrag till kommunernas utgifter; att befolkningen å de till Gellivara bolag hörande egendomar i allmänhet innehade en lägre ståndpunkt af upplysning och sjelfkänsla än befolkningen i öfrigt inom länet, likasom ock att densamma i allmänhet befinner sig i fattigdom och beroende samt utgör en skärande motsats mot befolkningen i öfrigt inom länet, som visserligen ofta under missväxtåren kämpade med nöd och svårighet, men likväl aldrig nedsjönke till modlöshet och viljelöshet att eftersträfvat något bättre eller upphörde att under pröfningarne hoppas att genom ihärdighet och arbete öfvervinna den svåra tiden och ernå lyckligare förhållanden; att osäkerheten i besittning af ifrågavarande frälsehemman och de vilkor, derunder de åt åboarne blifvit upplåtna, utgjorde hinder för en sådan företagsamhet, som vore oundgänglig i Norrbottens läns hårda klimat, för att det på jordens uppodling nedlagda arbetet skall kunna bedrifvas med den kraft, som erfordrades för att lemna önskad frukt; att för att åtkomma och skydda så stora skogssträckor som möjligt, det för Gellivara-verkens egare blifvit bisak att odla jorden, men hufvudsak att insyna egendomar med så stort hemmantal som möjligt för att erhålla deremot svarande områden, hvilka för öfrigt varit alltför vidsträckta för att det för åboarne skulle hafva varit möjligt att derå åstadkomma tillbörlig kultur, isynnerhet som sådant, äfven med god vilja, varit i de flesta fall omöjligt af brist på erforderligt förlag, hvilket, synnerligen sedan egendomarne blifvit utländsk egendom, inskränkt sig till sådant som befordrat den för trävarurörelsen nödiga skogsafverkning; att Gellivara-verkens egare för öfrigt för åtkomsten af skog insynat hemman i så nordligt och högt öfver hafvet belägna trakter, att något jordbruk svårigen derstädes kunde blifva lönande, åtminstone ej på annat vilkor än att nybyggaren med allvar egnade sig åt jordens odling, icke hufvudsakligen åt skogens förödande; att känt vore att rika malm tillgångar funnos inom länet, oaktadt brist på lämpliga kommunikationer och företagsamhet förorsakat att samma tillgångar ej blifvit nyttiggjorda; att med den utveckling bergshandteringen under sista åren vunnit, man kunde hafva hoppats att spekulatio och kapital skulle hafva åstadkommit verksamhet i denna riktning äfven i Norrbottens län, men att Gellivara-verken fastheldre utgjorde ett hinder för bergshandterings uppkomst, derigenom att verkens egare genom inmutning af den närmast Bottniska viken belägna grufvan Gellivara sökt förhindra densammars bearbetande och deraf beroende möjlighet att åstadkomma en jernvägsförbindelse emellan Gellivara och hafvet, derförutan någon malm brytning icke kunde blifva lönande; att det engelska bolaget »The New Gellivara Company limited» icke visat någon benägenhet att på sin bekostnad åstadkomma en sådan förbindelse, utan sannolikt helst skulle se att densamma åvägabragtes af något

svenskt bolag, hvarefter det engelska bolaget kunde komma i tillfälle att med hög vinst tillåta svenska undersåtar att emot betalning till engelsmän bearbeta ett svenskt malmfält; att ett annat hinder för bergshandteringen låge deruti att, om skogsförödelsern finge ohejdadt fortgå, brist på erforderligt virke för nödiga byggnader och för kol utan tvifvel snart skulle uppkomma; att då de engelska bolagen så vidsträckt begagnat sin egendomsrätt, med fog kunde förutsättas, att engelskt kapital användts för likvid af köpeskillingen för de egendomar, som tillhöra bolaget, men att så icke vore förhållandet, enär samma egendomar vore belånade hos Norrlands hypoteksförening för en ännu återstående skuld af 346,800 R:dr 71 öre, till säkerhet för hvilken summa uppgifvits bland annat Gellivara malmfält, äfvensom en mängd krononybyggen, hvilka, lika litet som malmfältet, lagligen kunde blifva föremål för in-teckning; samt slutligen att då bland de pantförskrifna egendomarne hos flertalet det egentliga värdet låge i skogarne, dessa sednares förödelse äfven ur denna synpunkt innebure stor våda för hypoteksföreningen och torde i framtiden komma att medföra allt större förlust, såvida ej skogarne kunde skyddas för öfverdrifven afverkning.

På grund af nu anförda förhållanden och då de nuvarande innehafvarne af Gellivara-verken icke kunde ega annan eller bättre rätt dertill än verkens fordna egare; då sannolikt vore att de ursprungliga privilegii-innehafvarne och sedermera deras rättsinnehafvare brustit i de för privilegiernas åtnjutande stadgade vilkor, dels derigenom att de icke inom föreskrifven tid gjort början med husbyggnad och uppodling uppå alla till nybruk tjenliga ställen, och dels derigenom att samma husbyggnad och odling icke inom frihetsåren blifvit fullbordad; och då upplåtelserna af ifrågavarande egoområden skett icke för bedrivande af trävarurörelse, hvartill de vidsträckta skogarne af Gellivara-verkens egare numera uteslutande användas, utan för befrämjande af landets uppodling och bergsbruket, hvaraf det förra försummats och det sednare helt och hållet upphört; så och enär berörda omständigheter gäfvé anledning till det antagande att privilegii-innehafvarne förverkat besittningsrätten till betydliga delar af ifrågavarande egoområden, hvilka borde till Kongl. Maj:ts och Kronans fria disposition återgå, för att på nyttigaste sätt användas, antingen för bildande af kronoparker eller ock för bättre öfvervakade nyhemmansanläggningar, har motionären hemställt, att Riksdagen måtte vidtaga den här ofvan angifna åtgärd till bevakande af statens rätt och fördel i afseende å egendomarne.

Vid motionen har Herr Ruthberg fogat officiellt bestyrkta afskrifter af dels Kongl. resolutionen den 20 Augusti 1753 angående det Meldercreutzska bergverks- och odlingsdistriktet, och dels Kongl. frihetsbrefvet den 8 Maj 1775 angående det Palmstruchska odlings- och skogsdistriktet; men då, på sätt af skogskomitéens ofvanomförmälde underdåniga utlåtande den 21 December 1870 inhemtas, frågan om giltigheten eller fortfarande beståndet af de för sistnämnda distrikt utfärdade privilegier redan blifvit genom Konungens Befallningshafvandes i Norrbottens län laga kraftvunna utslag den 19 Oktober 1864

pröfvad och afgjord, torde Utskottet kunna inskränka sig till att här intaga dels ofvan förstnämnda resolution, som är af följande lydelse:

»Kongl. Maj:ts Nådige Resolution uppå dess Trotjenare Capitainens och Professorens ädel och välbördig Jonas Meldercreutzes i underdånighet gjorda ansökning om tillstånd af frihet at i Wästerbotn få intaga och uppodla en district ödesland. Gifven Stockholm i Råd Cammaren den 20 Augusti 1753.

Hos Kongl. Maj:t har bemälte Capitaine och Professor, medelst åhr 1744 ingifven Supplique, i underdånighet anmält, huruledes han, till underdånigst följe och i kraft af Kongl. Förordningen af d. 20 Novembris 1741 angående ödeslands upptagande i Wästerbotn, vore sinnad at i Råneå, Luleå, samt öfver- och neder-Calix socknar dersamma städes, jemte Luleå Lappmark, alt up ifrån Fiällryggen, ända ned till hafvet, emellan Calix och Luleå Elfvar, efter Landets vis och ortens beskaffenhet, få upbruka hela den der befintelige ödes districten; hvarföre han tillika i underdånighet anhållit om Kongl. Maj:ts nådigste tillstånd dertill jemte befallning till Landshöfdingen i orten at bemälte district med vissa Råmärken honom må tildelas, med de förmoner i framtiden som högst-bemälta förordning innehåller. Samma ansökning har Capitainen och Professoren sedermera förnyat, och derjemte sig förklarar, det han med förenämde district äfven förstått Calix och Luleå Elfvar tillika med alla i och vid hafvet belägna onyttiga och lediga öar, emellan och uti berörde Elfvar lydande till Råneå, Luleå och Calix Socknar, hvarföre med det mera, som Capitainen derjemte anfördt, Kongl. Maj:t hört dess och Riksens Cammar Collegium, som uti underdånigst svar, jemte annat, berättat, at som Capitainen och Professoren Meldercreutz blifvit föreståldt, det de i förberörde måtto utnämde Råmärken af fiäll och haf, Luleå och Calix Elfvar äro ganska vidsträckte, och den derunder liggande districten ej mindre vidlyftig, så at möjligheten för honom at kunna ställa alla deruti belägne ödesland i behörig cultur på det sätt, som det år 1749 för nybyggarna i Lappmarken utfärdade Kongl. Reglementet föreskrifver, svårligen kan förmodas; så har Capitainen yttrat dess förnämsta afseende vara på den ödes districten som är emellau Melderstens bruk och Gellivari malmtägter samt tre svenska mihl derofvanföre, som för honom voro angelägnast, i anseende till Brukets nödige betjening med kuhl och malmkiörslor, och derest samma ödesdistrict, hvilken efter en af honom uppgifven Chartas anvisning, tager sin början ungefärligen fyra mil ofvanför Bruket och sträcker sig sedan sexton mil derifrån upåt Lappmarken blefve honom tilldeld, ville han till en början af upodlingen sig dermed åtnöja, under hopp, at flere delar af den i underdånighet sökte ödes-districten honom sedermera efter hand kunde tilldelas.

Allt detta jemte hvad Capitainen och Professoren Meldercreutz härutinnan ytterligare i underdånighet andragit har Kongl. Maj:t uti nådigt öfvervägande hos sig komma låtit, och för godt funnit, at härmed i nåder förunna Capitainen och Professoren at med alla de friheter och förmåner, som 1741 åhrs Kongl. Förordning om ödeslands upptagande

i Wästerbotn, innehåller, få upodla de ödes land, som finnas inom ofvannämde district, nemligen emellan Calix och Luleå Elfvar, samt Melderstens Bruk och tre mil ofvanföre Gellivari grufva upåt Lappmarken; hvarunder efven de lägenheter begripas, som han der redan uptagit; kommandes likväl Capitainen, vid verkställigheten deraf uti alt det som icke angår sielfva frihets åhren och uti 1741 åhrs förordning icke uttryckligen stadgad blifvit, såsom om utsyningen af Landshöfdingen i orten, samt nybyggens fulla i stånd sättande inom de beviljade frihetsåhrens förlopp, jemte det mera som angående diurfång, fiske och arbetshjon vid hemmanen bör i ackttagas, at ställa till Kongl. Maj:ts nådiga Reglemente af d. 24 Novembris 1749 till underdånig efterrättelse, undantagande 1:o at, i stället för de uti 4 § utsatte tvenne åhren, inom hvilka den som fått tillstånd till nybygges uptagande aldrasidst bör hafva giordt någon början med husupbyggande och jords upodlande, vid förlust af dess erhållne tillstånd, honom Capitainen och Professoren Meldercreutz, i anseende till den vidlyftiga districten, dertill lemnas Tio års tid från detta frihets Brefs dato, vid samma vite af den erhållne frihets förlust, om han icke inom berörda tids förlopp, öfver allt i districten giordt början med hus byggnad och upodling uppå alla till ny bruk tjenlige ställen, samt dermed under frihets åhren fortfar och fullbordar, som reglementet föreskrifver, dock, i fall någon annan efter desse Tio åhrs förlopp skulle anmäla sig till upodlande af något då ännu ouptaget ödeshemman i berörde district, bör en sådan ansökning, innan den beviljas, alltid förut med Professoren Meldercreutz communiceras, och på händelse, han ännu sjelf skulle vilja samma hemman uptaga, målet då jemväl hos Kongl. Maj:t i underdånighet anmälas, till at efter befintelige omständigheter sig deröfver närmare yttra.

2:o. At Capitainen efter dess ansökning, kommer, innan den efter frihets åhrens förlopp uti 6 § i reglementet påbudne Geometriske aftagningen och ordinarie skattläggningen för sig går samt innan sielfva frihets åhrens förlopp, när han det begiärer, at få reglerade ägor till hemmantal och onera vid sina nybyggen, således, at för hvarje värekstältd nybygge regleras och anslås ägor till ett helt hemmans uptagande efter hand med deremot svarande Frälse onera, som efter frihets åhrens förlopp komma at presteras, såsom af hela hemman, änskiönt der ock då ännu ej skulle hafva hunnit uptagas aldeles så mycken åker och äng, som till ett helt hemman tarfvas; hafvandes Capitainen derjemte, i anseende till desse upodlingar och åboerne deruppå att trygga sig vid den försäkran, som uti 15 § af Kongl. Reglementet är lemnad nybyggarne och hemmans Brukarne i Lappland om befrielse från soldate håld och utskrifningar.

Hvad för öfrigt angår Capitainens och Professorens giorde ansökning at i framtiden få vara närmare än någon annan till upodling af den öfrige districten, som han först begiärtdt, så är Kongl. Maj:ts nådiga vilja, at när någon till ödeslands uptagande i samma district sig anmäler, sådant då alltid communiceras med benämde Capitaine, på det han må äga tillfälle at sig förklara, huruvida han då finner sig i stånd at med samma lägenhets uptagande sig befatta; viljandes Kongl. Maj:t öfver Capitainens och

Professorens

Professorens gjorde ansökningar, rörande den af Landshöfdingen, till följe af 1749 års reglemente, åt androm redan uplätne delen af ofvannämde honom nu tillerkiände district, sig i nåder framdeles utlåta. Hvilket Capitainen och Professoren till svar samt vederbörande till efterrättelse ländert. Förblifvandes Kongl. Maj:t honom med Kongl. nåd och ynnest städse bevågen.

Datum ut supra.

ADOLPH FRIEDRICH.

G. Boneauschiöld.

Öfverensstämmelsen med det i Riks-Archivet förvarade Kongl. Inrikes Civil-Expeditionens Registratur betygar

ex officio

A. G. Ozenstierna.»

dels ock de i Kongl. Kammar-kollegii utlåtande omförmälda Kongl. resolutioner af den 3 Februari 1778 och den 7 Januari 1789, hvilka resolutioner för Utskottet varit att tillgå och hafva följande lydelse,

den förra:

»Kongl. Maj:ts nådiga Resolution uppå dess trotjenares, Capitainens och Professorens, ädel och välbördig Jonas Meldercreutz' i underdånighet gjorda anhållan:

1:o. att, sedan de 10 frihetsår nu mera äro förflutna, hvarmed Kongl. Maj:t uti nådig resolution af den 13 December 1763 behagat förlänga den tid, inom hvilken honom år 1753 i nåder blifvit förundt och tillåtet att under frälsfrihet och med andras uteslutande upptaga nybyggen i Westerbottens län mellan Luleå och Calix elfvar samt Meldersteins bruk, 3 mil ofvanför Gellivare grufva, det täcktes Kongl. Maj:t i nådigt afseende uppå sökandens under berörde sednare frihetstid, oaktadt flera tryckande missväxtår samt andra hinder och olägenheter, nedlagda myckna kostnad och besvär, hvarigenom ej allenast de af honom förut anlagda nybyggen blifvit utvidgade och förbättrade, utan ock flere nya upptagna och odlade, meddela honom dess ytterligare nådiga försäkran om skydd från alt intrång af andra uti den honom till upodlande uplätne districten samt än vidare förlänga den tid honom till nybyggens anläggande derstädes förelagd blifvit, utan hvilka förmåners beviljande Meldercreutz ej skall kunna göra sig förhoppning om tillbörlig båtнад och ersättning för den möda och kostnad han härvid nedlagt och än vidare medelst flere nybyggens upptagande vill använda.

2:o. att han, i likhet med hvad 1763 års resolution honom tillägger för de nybyggen han före den tiden upptagit, nu äfven i nåder måtte erhålla säterifrihet på tionde-

delen och frälserättighet på det öfriga af de nybyggen, som *dessu sednare åren* blifvit utsynta, anlagda och *begynta*.

3:o. att hvarje hans mellan Luleå och Calix elfvar anlagda nybygge måtte vid helt hemmans ägors tilldelande undfå så många tunneland i skog och utmark, som dylika hemman i Österbotten och Finland erhållit.

4:o. att, derest dess underdåniga hemställan om ofvanbemälde exclusiva upodlingsrättighet för evärdeliga tider icke skulle kunna honom beviljas, densamma då måtte blifva förlängd på ännu 10 år samt sträcka sig ej allenast till det honom förut uplättna district, utan ock nedan om Meldersteins bruk och på de i hafsbandet mellan Luleå och Calix elfvar liggande öar, samt änteligen

5:o. att en landtmätare måtte förordnas, som, emot 70 riksdalers arfvode, det han sjelf vill bestå, utstakar behöriga ägor för hvarje honom tillhörigt fräls-nybygge. Öfver hvilka ansökningspunkter Kongl. Maj:ts och Rikets Kammar-kollegium, sedan Konungens befallningshafvande i orten hörd blifvit, med underdånigt utlåtande inkommit, dervid Meldercreutz åter underdåniga påminnelser anfört: Gifven Stockholms Slott den 3 Februari 1778.

Kongl. Maj:t har detta ansökningsmål Sig i nåder föredraga låtit samt alt hvad dervid anfördt blifvit i behörigt öfvervägande tagit, och vill, i anseende till de flera särskilta för Meldercreutz sig företeende ömmande omständigheter härmed i nåder hafva bifallit, det må han ännu i tio års tid äga rättighet att utan intrång af andra fortfara med nybyggens anläggande å det honom förut uplättna district emellan Luleå och Calix elfvar; dock detta i så måtto och med det vilkor att, derest vederbörande skulle finna, det Capitaine Meldercreutz ej inom 5 eller 6 år härefter med mera eftertryck, samt till betydligare båtnad för Kronan och det allmänna, om landets upodlande sig vinlägger, än under de förra privilegiiåren skett, skall det vara hvarjom och enom, som sig enligt författningarne dertill anmäler, fritt och öppet lemnadt att då så nyttiga upodlingar inom districtet sig företaga, men för alla de nybyggen, som af Meldercreutz vid förloppet af den honom i förberörda måtto nu förelagda privilegiiid finnas vara anlagda och behörigen i stånd satta, må han få njuta de rättigheter och förmåner, som honom förut genom ofvan åberopade 1753 och 1763 års Kongl. Resolutioner förunte blifvit. Och som nödigt är, att dessa nybyggeshemman varda behörigen afnätta och på Charta affattade: Meldercreutz äfven ej allenast begärt att en Landtmätare dertill måtte förordnas, utan ock utfäst sig att såsom arfvode för den samma årligen bestå 70 riksdaler, så skall det ock åligga Kongl. Maj:ts Landtmäterie-Contoir att dertill utse en skickelig och bepröfvad person samt Landshöfdingen i orten att tillse och besörja, det bemälde Landtmätare emot det utfästa arfvodets åtnjutande behörigen refvar och på Charta affattar de redan anlagda och hädanefter till anläggande frälsnybyggen samt för hvarje af dem utstakar så stora ägor i åker, äng, skog och mark, som 1773 års för Westerbotten faststälde skattläggningsmethod utsätta och ej efter hvad för Österbotten och Finland förordnad är, hvilket

väl Meldercreutz i afseende på skog och mark begärt, men Kongl. Maj:t ej funnit skäl att bifalla.

Hvad slutligen angår sökandens anhållan att ofvan bemälde exclusiva upodlingsrättighet äfven måtte få sträcka sig nedan om Meldersteins bruk samt till de i hafsbandet emellan Luleå och Calix elfvar liggande öar, så finner Kongl. Maj:t betänkeligt att dertill lemna sitt nådiga bifall.»

och den sednare:

»Kongl. Maj:ts nådiga Resolution uppå den ansökning Brukspatron Jean Bedoire i underdånighet gjort att, sedan han tillhandlat sig Meldersteins bruk i Råneå socken och Westerbottens län jemte de nybyggen, odlingsrättigheter och andra tillhörigheter, som framlidne Capitaine och Professoren Meldercreutz i lifstiden egt, i det upsåt att nytja verkets privilegier och det tillstånd som blifvit lemnadt att i Råneå elfvar och Gellivare lappmark inrätta en masugn, hvarigenom de nog medtagna skogarne kring hafsstranden vinna besparing och Gellivara-malmen kan nytjas med fördel, då tackjernet, som fordrar mindre transportkostnad, kan nedföras till hamnarne, men en sådan plan likväl fordrar mycken kostnad, dels med iståndsättande af de 32 i samma trakt anlagde men nu förfallne nybyggen, dels ock med inrättning af nya, som för grufarbetare, hyttefolk, kolare och förselmän blifva nödiga, Kongl. Maj:t därför ej allenast nådigst täcktes tillåta honom att i *allmänhet* få njuta till godo de Capitaine Meldercreutz i nåder beviljade privilegier, utan ock i *synnerhet*, i grund af 1749 års reglemente, i nåder hugna honom med 15 frihetsår för de nybyggen, som han i sådan afsigt omkring Råneå elf och vid Gellivara berg för en tillärnad masugn samt i uppodlingsdistricten kan behöfva att aldeles ånyo anlägga samt att efter frihetsårens förlopp han äfven derå må erhålla den frälserätt, hvartill 1763 års Kongl. privilegier ej mindre än författningarne om oländig marks uptagande särdeles i Lappmarken och Norrland gifva anledning och de öfrige Capitaine Meldercreutz' odlingar njutit; hvarjemte och som de flera af Capitaine bygda, under bruket lydande nybyggen ännu tarfva mycken hjälp, hvilket för sökanden, som nyss tillträdit egendomen, blir en ny kostnad, han i afseende på dem i underdånighet anhållit om sex års förlängning af den med 1788 tilländalupna frihet; och änteligen att då den säterifrihet, hvilken år 1763 beviljades på tiondedelen af de hemman, hvarmed Capitaine Meldercreutz gjort en början är af den natur, som författningarne om oländig marks uptagande utsätta samt egentligen har afseende på bruket och dess behof, Kongl. Maj:t jemväl täcktes meddela en sådan nådig förklaring häröfver, hvarigenom sökanden såsom ofrälseman må äga rättighet till dessa hemmans besittning under säterifrihet: Gifven Stockholms Slott den 7 Januari 1789.

Kongl. Maj:t har i nåder låtit sig detta mål föredragas tillika med Dess och Rikets Bergs-kollegii deröfver afgifne underdåniga utlåtande och efter behörigt öfvervägande funnit skäligt i nåder bifalla, det Brukspatronen Bedoire efter dess i första punkten gjorda underdåniga anhållan må få njuta till godo de för Capitaine Meldercreutz i

anseende till Meldersteins bruk och dermed förenade upodlingar utfärdade privilegier, och resolutioner, såvida desse genom någon sednare åtgärd och författning icke blifvit ändrade.

Vidkommande sedermera de i andra punkten omförmälda byggnader och upodlingar dem Brukspatron förmäler sig å ödesland vilja företaga och aldeles ånyo verkställa, så finner Kongl. Maj:t i nåder för godt att härmed bör förhållas på sätt 1749 års Kongl. reglemente och den för Capitaine Meldercreutz den 20 Augusti 1753 utfärdade Kongl. resolution i den delen utstakar och föreskrifver; och ehuru sistnämnda resolution icke tillägger Capitaine Meldercreutz mer än 10 frihetsår, likväl som dessa genom Kongl. resolutioner tid efter annan blifvit förlängda, har Kongl. Maj:t i nåder bifallit att Brukspatron Bedoire nu på en gång må erhålla 15 frihetsår samt, efter frihetsårens förlopp, å de upodlade hemman njuta den frälserätt, som författningarne i thy fall medgifva och Capitaine Meldercreutz' förut gjorde upodlingar genom Kongl. resolutionen den 13 Sept. 1763 tillagda blifvit.

Hvad dernäst beträffar Brukspatrons anhållan att ännu i sex år få njuta förlängning af den genom Kongl. resolutionen af den 3 Februari 1778 beviljade och med förflidet år tilländalupna frihet *för de af Capitaine Meldercreutz anlagde nybyggen*, så emedan *dessa* nybyggen ofelbart ännu fordra mycken hjälp och påkostnad för att komma i det stånd, som med deras anläggande varit påsyftadt och dervid möta stora svårigheter, mera än å någon annan ort i riket, ty anser Kongl. Maj:t den begärda tillökningen vara en både skälig och enligt författningarne om nybyggens anläggande i dessa orter billig upmuntran för bruksegaren att befrämja landets upodling så väl som brukets drift, hvarför ock Kongl. Maj:t i nåder samtyckt att Brukspatron Bedoire må njuta 6 års förlängning uti den genom 1778 års Kongl. resolution dåvarande bruksegaren *i afseende på dessa upodlingar* förunte förmåner under enahanda vilkor, som samma resolution dervid utsätter.

Och hvad slutligen angår den af Brukspatron Bedoire sökta rättighet att såsom ofrälseman orubbadt för sig och efterkommande få besitta och innehafva den säterifrihet, hvilken af Kongl. Maj:t genom resolution den 13 December 1763 blifvit beviljad på tiondedelen af de upodlingar, dem Capitaine Meldercreutz då *börjat*; så har Kongl. Maj:t pröfvat skäligt i nåder bifalla att denna säterifrihet såsom oskiljaktig ifrån den öfriga egendomen må äfven af ofrälse män få besittas och innehafvas lika så väl som andra frälse och säterilägenheter de der med bruksanläggningar genom resolutioner äro förknippade.»

Af den redogörelse Utskottet i det föregående lemnat framgår, såsom Utskottet också förut anmärkt, att frågan om de åtgärder, som från det allmännas sida kunde böra vidtagas för vinnande af det med motionen afsedda syftemål, för icke längesedan varit föremål för Kongl. Maj:ts nådiga pröfning och att Kongl. Maj:t dervid ansett pröfningen af de angående jord och skogar i Norrbottens län utfärdade privilegier icke böra omedelbart hos Kongl. Maj:t ega rum, utan att de af Kongl. Kammar-kollegium och

Skogs-komitén i ärendet afgifna här ofvan omförmälda betänkanden »borde tagas under öfvervägande vid de i orterna förefallande afvittrings- och dylika förrättningar, der privilegiernas utsträckning och fortfarande bestånd kunde ifrågakomma», för hvilket ändamål omförmälda betänkanden skulle »utdelas till de personer, som vid nyssnämnda slags förrättningar kunde hafva att såsom krono-ombud bevaka Kronans rätt och bästa och tjena dem till ledning och upplysning i afseende å den talan, de i sådan egenskap hade att föra.»

Vid sådant förhållande har Utskottet ansett sin uppgift vara att undersöka om och i hvad mån sådana omständigheter äro förhåuden, som kunna anses från Riksdagens sida skäligen påkalla förnyad underdånig framställning till Kongl. Maj:t om vidtagande af annan särskild åtgärd än den af Kongl. Maj:t redan beslutade, till vinnande af det med motionen afsedda ändamål.

Härvid har Utskottet ansett den föreliggande frågan kunna och böra betraktas företrädesvis ur tvenne synpunkter, den *rättsliga* och den *ekonomiska*.

I förra hänseendet eller hvad frågans rättsliga sida beträffar, har, såsom Utskottets redogörelse här ofvan närmare utvisar, Kongl. Kammar-kollegium och den för ordnande af de norrländska skogsförhållandena nedsatta komité sammanstående uttalat följande åsigter och hemställanden, nemligen: dels i fråga om de *ego-områden under namn af Meldercreutzska och Hermelinska odlingsdistrikten, som med hufvudsakligt syfte på bergverksnäringens uppmuntran och förkofran vid Meldersteins bruk och underlydande masugnar genom särskilda privilegier blifvit till uppodling upplätne*, att till följd af eftersatt bergshandtering samt försunmade odlings- och byggnadsskyldigheter vilkoren i privilegierne icke blifvit fullgjorda, samt att, såsom följd häraf, såväl frälse- och säterifriheten som all vidare besittningsrätt till nyhemmanen redan längesedan vore af privilegii-innehafvarne förverkad, hvadan collegium hemställt, att en noggrann och fullständig undersökning på stället måtte varda, genom Kongl. Maj:ts befallningshafvandes försorg, företagen på alla Gellivarebolaget tillhörande hemman och nybyggen till utronande, hvilka som vore i förhållande till sitt mantal och ränta behörigen uppodlade och bebygda, dels hvilka för närvarande vore öde och dels hvilka hemman och nybyggen år 1804, då privilegii-friheten för Meldercreutzska distriktet upphörde, icke varit i förhållande till sitt ursprungliga mantal uppodlade och bebygde, utan nödgats undergå förmedling, samt att, sedan en sådan undersökning så i ena som andra afseendet försiggått, fråga om upphörande af den förunnade frälse- och säterifriheten samt återgång till Kronan af ej mindre de öde lemnade och inom privilegii-tiden ej fullbordade eller förmedlade, än ock öfrige för bruksrörelsen nu ej använde hemmanen, måtte i laga ordning emot privilegii-innehafvarne väckas;

dels beträffande de *Gellivaraverken tillydande Korpfors och Rensundsfors jernverksanläggningar med dertill anslagne skogar, hvarå privilegier blifvit utfärdade genom Kongl. brefvet den 12 Mars och den 22 Juli 1828 samt Kongl. Bergs-kollegii särskilda resolutioner den 31 Mars och den 25 Augusti samma år*, att, enär Korpfors masugn och

Rensundsfors stångjernsverk, hvilka bort vid privilegiets förlust inom 1863 års utgång vara behörigen uppförde, hvarken derförinnan eller ens sedermera blifvit uppförda och kommit till stånd, privilegii-innehafvaren vid slikt förhållande förverkat all vidare besittningsrätt till de förenämnde jernverk för nödig kolfångst tilldelade nybyggen, hvadan kollegium hemställt att fråga om deras indragning till Kronan måtte i laga ordning emot privilegii-innehafvarne väckas samt den å nybyggena befintliga skog under tiden varda till annat nyttjande än till husbehof under förbud ställd;

samt dels angående *Gellivaraverken tillhörande Awafors masugns och Hvitåfors bruks koldistriks skog, hvarå privilegier blifvit utfärdade genom Kongl. Maj:ts särskilda nådiga bref den 22 Mars 1827 och den 22 Juli 1828 samt Kongl. Bergs-kollegii särskilda resolutioner den 11 December 1827 och den 25 Augusti 1828*, att, enär masugnen vid Awafors blifvit nedlagd och jertillverkningen vid Hvitåfors stångjernshammare upphört, det skogsanslag, som uteslutande till kolfångst för dessa verk blifvit på ofvannämnde skogstrakter upplåtet, borde, efter skeende undersökning tillika, huruvida alla å förutnämnde skogstrakter till uppodling tjenlige lägenheter, enligt privilegierna, blifvit till nybyggen anlagde och bebygde, med stöd af de i privilegierna intagne vilkor för skogstrakternes upplåtande uteslutande för bruksdriften samt föreskrifterna uti ofvan åberopade Kongl. förordningen den 17 December 1766 och Kammar-kollegii kungörelse den 18 Juli 1821, till Kronan indragas.

Då dessa åsikter rörande frågans rättsliga sida blifvit uttalade af det embetsverk, som måste antagas ega största sakkännedom på det område, hvarom här är fråga, torde riktigheten af samma åsikter i allmänhet icke böra ifrågasättas. Endast i ett hänseende har Utskottet ansett berättigade tvifvelsmål rörande ghtigheten af den uppfattning, som hos Kongl. Kammar-kollegium gjort sig gällande, kunna uppstå. Dessa tvifvelsmål afse riktigheten af den Kongl. kollegii utlåtande genomgående grundtanken att *bruksdriftens uppehållande skulle utgjort ett uttryckligt vilkor* för tillgodonjutandet af de förväner, som genom särskilda Kongl. resolutioner blifvit tillförsäkrade äldre innehafvare af hemman tillhörande Gellivaraverken. I detta hänseende har Utskottet först velat fästa uppmärksamheten å en i början af utlåtandet förekommande oegentlighet, i det kollegium, efter att hafva åberopat det under Carl XI:s tid utfärdade specialprivilegium för nya bergverks inrättande och kultur uti Finland samt Norrlanderna och Lappmarken af den 9 Augusti 1673 samt Kongl. kungörelsen den 20 November 1741 angående ödeslands upptagande i hvad den tiden kallades Westerbotten, yttrar, att hufvudsakliga syftet med dessa två författningar var att befordra landets uppodling och befolkning i *sammanhang* med idkande af jern- och bergverksrörelse. Vål är det sannt, att i 1673 års specialprivilegium utlovas »bergsfrälse» icke blott för de hemman der sjelfva bruken anlades, utan äfven för de nya hemman, torp och lägenheter, som invid bruken upptogos, men att derfor äfven om 1741 års kungörelse säga, att den afsåg landskulturens befrämjande i *sammanhang* med bergskulturen, är icke fullt korrekt, emedan denna kungörelse icke omedelbart afser bergsbruket.

Denna oegentlighet vore visserligen i och för sig af mindre anmärkningsvärd beskaffenhet, men den förtjenar framhållas derföre, att den står i sammanhang med den uppfattning, som sedermera i öfriga delar af utlåtandet återkommer, att nemligen bruksdriftens upprätthållande varit från början till slut *ett uttryckligt vilkor* för tillgodonjutande af de förmåner, som genom särskilda Kongl. resolutioner blifvit tillförsäkrade äldre innehafvare af hemman, hörande till Gellivaraverken, hvilket likväl efter Utskottets förmenande icke är förhållandet, åtminstone icke i den utsträckning, Kammar-kollegium tyckes betrakta frågan. Hvad kapten Meldercreutz beträffar, som år 1744 första gången begärde att få uppbruka ödesdistrikten emellan Kalix och Luleå elfvar allt uppifrån fjället ända ned till hafvet, hvilken begäran han sedermera förnyade, så är det visserligen sannt att, då han sedermera under ärendets handläggning inskränkte denna begäran, han dervid uppgaf att ödesdistriktet emellan hans bruk Melderstein och 3 mil ofvanför Gellivara malmtäppter vore för honom angelägnast för brukets skull, och sannt är ock, att en senare innehafvare af Meldersteins bruk, Jean Bedoire, förmälde sig vilja inrätta en masugn i Gellivara lappmark vid Råneåelfven, då han hos Kongl. Maj:t anhöll om

1:o) att i *allmänhet* få njuta tillgodo de Meldercreutzska privilegierna;

2:o) att *isynnerhet* på grund af 1749 års Lappmarks-reglemente blifva för de nybyggen, som Bedoire för den tillernade masugnens skull kunde behöfva anlägga, hugnad med 15 års frihet från skatt;

3:o) att derjemte få 6 års förlängning af skattefriheten för de af kapten Meldercreutz anlagda nybyggen, emedan flere af dem tarvade mycken hjälp;

4:o) att, fastän han, Bedoire, var ofrälseman, likväl få behålla den säterifrihet, som den 13 December 1763 hade blifvit Meldercreutz beviljad å tiondedelen af de hemman, med hvilka Meldercreutz då redan hade gjort början;

men om, såsom sagdt är, allt detta är sannt, så är det på samma gång lika visst, att hvarken uti detta fundationsprivilegium eller i Kongl. resolutionerna den 13 December 1763 och den 3 Februari 1778 blef det Meldercreutz, såsom vilkor för privilegiernas tillgodonjutande, föreskrifvet, att han skulle upprätthålla bruksdriften vare sig vid Meldersteins bruk eller annorstädes i distriktet och icke heller gjordes sådant till uttryckligt vilkor uti den resolution, som Kongl. Maj:t den 7 Januari 1789 meddelade i anledning af Bedoires ofvannämnda anhållan. Det heter visserligen i början af denna resolution, att Kongl. Maj:t funnit skäligt bifalla Bedoires anhållan att få njuta till godo de för Meldercreutz i anseende till Meldersteins bruk och dermed förenade uppodlingar utfärdade privilegier och resolutioner, och, i slutet af resolutionen, att säterifriheten, såsom oskiljaktig ifrån den öfriga egendomen,inge äfven af ofrälsemän besittas och innehafvas, lika väl som andra frälse- och säterilägenheter, de der med bruksanläggningar genom resolutioner äro förknippade, men af dessa ordalag torde svärligen följa att Bedoire eller hans rättsinnehafvare skulle förverka odlingsprivilegierna, derest de icke fortsatte och förkofrade bruksdriften. Här af allt vill Utskottet draga den slutsats att, ehuru, såsom Kongl. Kammar-kollegium yttrat och jemväl Utskottet för dess del antager, hufvudsakliga ändamålet med upplåtelse

ytterst varit bergshandteringens befrämjande, någon talan i syfte att Gellivaraverkens egare måtte förklaras hafva förverkat odlingsprivilegierna och jemväl vara förlustiga besittnings- och frälserätten till hemmanen på det Meldercreutzska distriktet, *endast på den grund* att privilegii-innehafvarne eftersatt bergshandteringen, knappast torde med hopp om framgång kunna anställas. Ett stöd för riktigheten af denna uppfattning har Utskottet trots sig finna i den omständigheten att genom flerehanda utslag, som, efter hvad Utskottet erfarit, tid efter annan blifvit meddelade ej mindre af domstolarne än äfven i administrativ väg af Konungens Befallningshafvande, Kongl. Kammar-kollegium och Kongl. Maj:t, privilegii-innehafvarne väl i anseende till bristande byggnads- och odlingskyldigheter, men deremot aldrig på grund af försummad bergshandtering, dels blifvit förklarade förlustiga besittningsrätten till hemmanen, dels ock erhållit föreläggande att den eftersatte byggnads- och odlingskyldigheten inom viss tid fullgöra, vid äfventyr af besittnings- och frälserättens förlust; och nu sednast har Konungens Befallningshafvande i Norrbottens län genom utslag den 7 Februari innevarande år af enahanda skäl frändömt Gellivaraverkens egare besittnings- och frälserätten till trenne frälsehemman, hvarjemte derförinnan Kongl. Kammar-kollegium genom utslag den 22 Oktober sistlidet år fastställt Konungens Befallningshafvandes i Norrbottens län utslag, hvarigenom icke mindre än 21 särskilda Gellivaraverken tillhörande nybyggen i anseende till försummade odlings- och byggnadskyldigheter blifvit till Kronans fria disposition indragna.

Under öfverläggningarne i ärendet inom Utskottet har vidare kommit under öfvervägande huruvida, vare sig den omständigheten att lagfart å ifrågavarande egendomar egt rum eller de åtgärder och beslut som vid eller i sammanhang med egendomarne försäljning å konkursauktion den 20 November 1869 inför Konungens Befallningshafvande i Norrbottens län blifvit meddelade, kunde anses utgöra lagligt hinder för anställande af talan i afseende å samma egendomar i det syfte Kongl. Kammar-kollegium tillstyrkt; och har Utskottet i nyssberörda hänseenden inhemtat: att bolaget »The Gellivara Company Limited» erhållit laga fasta å ifrågavarande egendomar innan desamma å konkursauktionen den 20 November 1869 försålles; att derförinnan tvänne särskilda auktioner egt rum, nemligen den 28 Augusti och den 9 Oktober samma år, hvaraf den förra blifvit hos Kongl. Svea Hofrätt öfverklagad; att i auktionsprotokollet finnes antecknad att eganderättshandlingar vid auktionen befunnits tillgängliga, utan att, så vidt protokollet utmärker, dessa blifvit upplästa eller eljest föredragna; att af förekommen anledning Konungens Befallningshafvande genom särskildt beslut förklarar, att egendomarne komme att försäljas »med det förbehåll att Konungens Befallningshafvandes förut meddelade åtgärder och beslut rörande försäljningen vinna laga kraft», äfvensom att egendomarne skulle försäljas »med alla de undantag, som dem lagligen vidlåda och äro förvarade eller kunna göras gällande mot nya egarne»; att sedan jemväl sista auktionen hos Kongl. Svea Hofrätt blifvit öfverklagad, men Kongl. Hofrätten genom laga kraftegende utslag den 30 November 1870 fastställt densamma, Konungens Befallningshafvande under den 20 Maj 1871 å egendomarne utfärdat salubref till bolaget »The New Gellivara Company Limited»

Limited» och derigenom — med förklarande dels att bolaget »Gellivara Company Limited», enligt hos Konungens Befallningshafvande företedda åtkomsthandlingar, varit egare till de försålda, konkursmassan tillhöriga fastigheter, och dels att »The New Gellivara Company Limited» förvärfvat sig Kongl. Maj:ts nådiga tillstånd att egendomarne besitta — afhänt bolagets »The Gellivara Company Limited» konkursmassa samt tillegnat bolaget »The New Gellivara Company Limited» de försålda egendomarne »att deröfver styra och råda efter godtfinnande»; varande egendomarne i auktionskungörelsen uppräknade i följande ordning, nemligen:

Inom Gellivara Tingslag: Frälsehemmanen Ripasvara N:o 1 $\frac{1}{16}$ mantal, Ladnijaur eller Ladnivara N:o 1 $\frac{1}{8}$ mantal, Abborträsk N:o 1 $\frac{1}{4}$ mantal, Neitisuando eller Neitiseniva N:ris 1 och 2, hvardera $\frac{1}{8}$ mantal, Pultikasvara N:o 1 $\frac{1}{8}$ mantal, Randaträsk N:o 1 $\frac{1}{4}$ mantal, Puoitak N:o 1 $\frac{1}{8}$ mantal, Lamundisuando N:o 1 $\frac{1}{8}$ mantal, Kadirova N:o 1 ett mantal, Skildoive N:o 1 $\frac{1}{8}$ mantal, Koskivara N:o 1 $\frac{1}{16}$ mantal, Schaunja N:o 1 $\frac{1}{8}$ mantal, Muorki N:o 1 $\frac{1}{8}$ mantal, Lombolivara N:o 1 $\frac{3}{16}$ mantal, Njarkavara N:o $\frac{1}{4}$ mantal, Ruodna N:o 1 $\frac{3}{16}$ mantal och Lamundivara N:o 1 $\frac{1}{2}$ mantal, samt Frälsebygggena Ripas N:o 1 $\frac{1}{8}$ mantal, Herkmyran N:o 1 $\frac{1}{8}$ mantal, Båträsk N:o 1 $\frac{1}{8}$ mantal, Kaptensgården N:o 1 $\frac{1}{8}$ mantal, Robsam N:o 1 ett mantal, Nuortokono N:o 1 $\frac{1}{8}$ mantal och Solmyran eller Solberget N:o 1 $\frac{1}{8}$ mantal, Kilvo N:o 2 $\frac{1}{8}$ mantal skatte och Nattavara N:o 2 $\frac{3}{32}$ mantal skatte;

Inom Jockmocks Tingslag: Frälsehemmanen Kamajock N:o 1 ett mantal, Tjäruträsk N:ris 1 och 2 hvardera $\frac{1}{2}$ mantal, Millajock N:o 1 $\frac{1}{2}$ mantal, Anutkaski N:o 1 ett mantal, Anutkaski N:o 2 $\frac{1}{4}$ mantal, Paritimjaur N:o 1 $\frac{1}{2}$ mantal, Wuodnajaur N:o 1 $\frac{1}{4}$ mantal, Aimolobbal N:o 1 $\frac{1}{4}$ mantal, Norrvik N:o 1 ett mantal, Storbacken N:o 1 ett mantal, Lagnäså N:o 1 ett mantal, Öfra Görjeå N:o 1 ett mantal, Norra Sarkavara N:o 1 $\frac{1}{2}$ mantal, Östra Sarkavara N:o 1 ett mantal, Anajack N:o 1 ett mantal, Silbo eller Perlholmen N:o 1 $\frac{1}{2}$ mantal, Parkijaur N:o 1 $\frac{1}{2}$ mantal, Tarrajock N:o 1 ett mantal, Nunnasita eller Kautokielas N:o 1 ett mantal, Enaviken N:o 1 $\frac{1}{2}$ mantal och Missauri N:o 1 ett mantal;

Inom Råneå Tingslag: Meldersteins jernbruk och finbladiga sågverk, Strömsunds till nyttjande förlagda masugn, Hvitåfors jernbruk och sågverk, Afvafors masugn jemte privilegium för anläggning af masugn och jernbruk vid Korpfors och Rensundsfors, en Tullmjölqvarn i Råneå med tvänne par stenar, Melderstein 3 $\frac{1}{16}$ mantal N:o 1 säteri, Grundträsk N:o 1 tre mantal frälse, Engesträsk N:o 1 $2\frac{3}{16}$ mantal frälse, Mjöträsk N:o 1 ett mantal frälse, Mjöträsklommen N:o 1 $\frac{1}{8}$ mantal frälse, Holmsvattnet N:o 1 $\frac{17}{32}$ mantal frälse, Degervattnet N:o 1 $\frac{19}{96}$ mantal frälse, Furudal N:o 1 $\frac{5}{8}$ mantal frälse; Fredrikafors N:o 1 $\frac{109}{160}$ mantal frälse och $\frac{11}{160}$ mantal säteri, Krokträsk N:o 1 $\frac{1}{4}$ mantal frälse, Orrby N:o 8 $\frac{1}{4}$ mantal skatte, Högsö N:o 10 $\frac{1}{16}$ mantal skatte, Hvitå N:o 5 $\frac{1}{8}$ mantal skatte, Hvitå N:o 12 $\frac{1}{8}$ mantal skatte, Storliden N:o 1 $2\frac{1}{16}$ mantal frälse, Hoflös N:ris 1 och 2 $\frac{3}{16}$ mantal skatte, Hoflös N:o 3 ett mantal frälse,

Degersel N:o 10 $\frac{11}{64}$ mantal skatte, en tredjedel i Lassby finbladiga sågverk, Heden N:o 1 $\frac{1}{8}$ mantal skatte, $\frac{95}{96}$ mantal frälse i Degervattnet, en tredjedel af hemmansdelen $\frac{15}{128}$ mantal N:o 4 i Degersel skatte, Åbojen N:o 1 $\frac{9}{16}$ mantal skatte, Lillåholm $\frac{1}{4}$ mantal skatte, samt skatterätten till $\frac{45}{128}$ mantal Jemtö, $\frac{25}{128}$ mantal i Rånby och $\frac{75}{128}$ mantal i Mjöfferden, samt den såkallade Lilla Kilholmen och yttre delen af Stora Kilholmen, afsöndrade från hemmansdelen $\frac{15}{256}$ mantal N:o 10 i Rånby;

Inom Öfver-Luleå Tingslag: Lombäcken N:o 1 ett mantal säteri, Vestra Råbäcken N:o 1 $\frac{1}{2}$ mantal säteri, Alträsk N:ris 1, 2, 3, 6, 7 och 8, hvaradera ett mantal frälse, Alträsk N:o 5 $\frac{7}{16}$ mantal frälse, Vestanträsk N:ris 1 och 2, hvaradera $\frac{1}{4}$ mantal frälse, Kuså N:o 1 $\frac{21}{32}$ mantal frälse, Rasmyran N:ris 1 och 2, tillsammans 1 $\frac{9}{16}$ mantal frälse, Ljuså N:ris 1 och 2 hvaradera ett mantal frälse och Ljuså derå anlagda finbladiga sågverk, Hedensfors sågverk, hvartill såghuset är nedbrunnet, Lappträsk N:o 1 ett mantal frälse, Krokträsk N:ris 1 och 2, hvaradera ett mantal frälse, Skatamark N:o 12 $\frac{7}{32}$ mantal skatte, Heden N:o 10 $\frac{15}{128}$ mantal skatte, Edefors masugn, Svartlå finbladiga sågverk och Svartlå tullmjölkvarn, Degerbäcken N:o 1 $\frac{1}{2}$ mantal säteri och $\frac{1}{2}$ mantal frälse, Östra Råbäcken N:o 1 $\frac{1}{2}$ mantal säteri, Nedre Görjeå N:o 1 ett mantal frälse, Åkersberg N:o 1 ett mantal frälse, Edefors N:ris 1 och 2, hvaradera $\frac{1}{2}$ mantal frälse, Strömbacka N:o 1 ett mantal frälse, Furunäs N:o 1 ett mantal frälse, Bredträsk N:o 1 två mantal frälse, Forssnäs N:ris 1 och 2 tillsammans två mantal frälse, Norrhed N:o 1 $\frac{1}{2}$ mantal frälse, Hapträsk N:o 1 ett mantal frälse, Hafträsk N:o 1 tre mantal frälse, Hvitbergsträsk N:o 1 ett mantal frälse, Vestra Bovallen N:o 1 ett mantal frälse, Ostra Bovallen N:o 1 ett mantal frälse, Löfberg N:o 1 ett mantal frälse, Österby N:o 1 ett mantal frälse, Björnberg N:o 1 två mantal frälse, Umtjern N:o 1 ett mantal frälse, Öfverängen N:o 1 ett mantal frälse, Svartlå N:o 2 $\frac{1}{2}$ mantal skatte, Svartlå N:o 3 $\frac{9}{32}$ mantal skatte, Heden N:o 1 $\frac{9}{64}$ mantal skatte, Harads N:o 3 $\frac{5}{32}$ mantal skatte, skatterätten till $\frac{5}{16}$ mantal N:o 11 i Skatamark, Svartlå bruks såkallade skattläggningsskog på sydvestra sidan om Luleå elf, samt Lakatträsk hemman N:o 1 $\frac{3}{8}$ mantal skatte och $\frac{9}{128}$ mantal N:o 3 i Heden;

Inom Neder-Luleå Tingslag: Selets jernbruk samt Selets Tullmjölkvarn och sågverk, Selets hemman N:ris 1 och 2, hvaradera $\frac{1}{4}$ mantal säteri, Ahlvik N:o 7 eller Johannisberg $\frac{3}{8}$ mantal skatte, Ahlvik N:o 11 $\frac{21}{128}$ mantal skatte, Eriksberg N:o 1 $\frac{1}{2}$ mantal frälse, Gäddviks lastplats och en jordlägenhet derinvid, afsöndrad från Gäddviks hemman $\frac{1}{4}$ mantal N:o 1 samt skatterätten till $\frac{3}{8}$ mantal N:o 2 i Rutvik och $\frac{23}{64}$ mantal N:o 4 i Sundom samt 9 tunnland 8,4 kappland geometrisk vidd afsöndrad undan hemmansdelen $\frac{21}{128}$ mantal N:o 1 i Gäddvik samt ett magasin och en lastbrygga vid Afva by; och

Inom Piteå Tingslag: Alters jernbruk och sågverk, Altersgård N:ris 1 och 2 två mantal säteri, Backträsk N:ris 1, 2, 3 och 4 fyra mantal frälse, Holmträsk N:ris 1, 2, 3 och 4 fyra mantal frälse, Bodträsk N:ris 1, 2, 3 och 4 fyra mantal frälse, Storfors N:ris 1 och 2 två mantal frälse, Pålträsk N:ris 1, 2 och 3 tre mantal frälse, Bredträsk

N:o 1 ett mantal frälse, Porsnäs N:o 22 $\frac{9}{128}$ mantal frälse, $\frac{97}{128}$ mantal skatte Nybyn, Helleströms och Borgfors sågverk med privilegium för dylika anläggningar vid Brattfors och Sikfors, $\frac{9}{64}$ mantal skatte N:o 2 i Sikfors, $\frac{11}{64}$ mantal skatte N:o 2 i Arnemark, frälseräntorna af hemmanen N:ris 4, 11 och 12 om $\frac{57}{128}$ mantal i Porsnäs, N:ris 2, 4, 8, 11, 12 och 14 om ett $\frac{43}{64}$ mantal i Rosvik och N:o 40 om $\frac{3}{128}$ mantal i Öjjeby, jordlägenheten afsöndrad från Pitholms hemman N:o 20 $\frac{27}{128}$ mantal, N:o 21 $\frac{1}{4}$ mantal och N:o 22 $\frac{1}{8}$ mantal, utgörande i vidd 295 kvadratrefvar och 35 stänger, tillika med derå uppförda Munksunds ångsågverk, samt kronoskatte-hemmanen Laduberg N:o 1 $\frac{3}{40}$ mantal och Helleström $\frac{1}{2}$ mantal hvarest sågverk varit uppfördt; och under hvilka egendomar, som gemensamt benämnas »Gellivara verken», finnas flera grufveutmål, inrättningar och lägenheter.

Hvad nu vidkommer den omständigheten att lagfart å ifrågavarande egendomar kommit till stånd, så är till en början att bemärka, att större delen af de Gellivara-verken tillydande frälsehemman utgöras af *odlingsfrälse*, uppkommet i stöd af Kongl. kungörelsen den 20 November 1741 angående ödeslands upptagande i Westerbotten, som den tiden äfven innefattade Norrbottens län, hvarigenom stadgades, »att hvar och en som derstädes ville uppodla något ödesland, hvilket till åkers och ängs upprödjande vore tjenligt, skulle i everldeliga tider få detsamma njuta, ega och besitta under frälsemannarätt, hvarjemte, till ytterligare befrämjande af ett för det allmänna så nyttigt ändamål, alle af ridderskapet och adeln, som i Westerbotten upptogo och uppodlade jord, egde att på 10:delen af sådan upptagen jord i everldeliga tider åtnjuta säterifrihet.» Det omedelbara syftet med denna författning var således att inom de nordliga öde och obefolkade, men på större odlingslägenheter rika trakter befordra landets uppodling och befolkning; och då odlingsfrälsehemman sålunda till sin natur rätteligen torde böra betraktas såsom kronohemman, hvilka erhållit frihet från jordeboks- och mantalsräntorna jemte åtskilliga onera, emot förbindelse för innehafvarne att fullgöra stadgade byggnads- och odlings-skyldigheter, såsom följd hvaraf deras frälseegenskap i likhet med bergsfrälset icke tillhör jorden, utan beror på Kongl. Maj:ts godtfinnande, så att, om odlings- och byggnads-skyldigheter försummas, odlingsfrälsefriheten jemväl måste upphöra — ett förhållande, som också förklarar, hvarföre besittnings- och frälserätten till flera dylika hemman, på sätt förut är anmärkt, kunnat i administrativ väg innehafvarne frändömas, — så synes med fog kunna ifrågasättas, huruvida, emot Kongl. förordningen den 4 Juli 1739 och öfriga författningar angående kronohemman, lagfart å ofvannämnda frälsehemman lagligen bort ega rum; men då i allt fall lagfart icke i och för sig medför den påföljd, att derigenom klander å besittnings- eller eganderätten till lagfaren fastighet uteslutes, så torde den omständighet att merberörda egendomar blifvit infastade icke utgöra hinder mot anställande af den talan, som Kongl. Kammar-kollegium föreslagit.

Sådant hinder har Utskottet ej heller ansett innefattas uti här ofvan anmärkta, af Konungens befallningshafvande meddelade åtgärder och beslut vid försäljningen af egendomarne, enär — utom det att konkursmassans åtkomsthandlingar vid auktionen

funnits att tillgå och Konungens befallningshafvande tillkännagifvit, att egendomarne komme att försäljas »med alla de undantag, som dem lagligen vidlåda och äro förvarade eller kunna göras gällande mot nya egarne» — uppenbart är, att egendomarne icke kunnat försäljas med bättre rätt än den, hvarunder förre egaren innehaft desamma. Slutligen lär knappast behöfva erinras, att den omständigheten, att Kongl. Maj:t meddelat bolaget »The New Gellivara Company limited» nådigt tillstånd att besitta egendomarne icke kunnat för bolaget medföra annan eller vidsträcktare rätt till egendomarne, än den bolaget eljest på grund af allmän lag tillkommit.

Om således, efter Utskottets förmenande, och för såvidt förhållandet kan bedömmas af de handlingar, som för Utskottet varit att tillgå, något hinder ur *rättslig* synpunkt icke möter för vidtagande af åtgärder i det syfte motionären hemställt, så följer nu i ordningen att tillse, huruvida sådana åtgärder jemväl ur *ekonomisk* synpunkt kunna anses önskvärda eller af omständigheterna påkallade. Den bästa ledning för omdömet i detta hänseende erbjuda, i Utskottets tanke, de upplysningar och åsikter, som blifvit framställda af framlidne Landshöfdingen i Norrbottens län P. H. Widmark i hans berömda berättelse af den 9 Januari 1860 angående ekonomiska och statistiska förhållanden inom nämnda län, hvadan Utskottet till en början tillåter sig att ur berörda berättelse anföra och återöfva följande utdrag:

»Från det allmännas sida har under förflutna tvenne århundraden uppmärksamheten egentligen varit riktad åt de i dessa nordliga trakter eller inom lappmarkerna befintliga stora malmlager, och dessa lagars tillgodogörande har man ansett såsom hufvudsak, men landets uppodling och bebyggande endast utgöra ett underordnad medel för bergshandteringens upphjelpande. Af sådan anledning och sedan genom Kongl. kungörelsen den 20 November 1741 (Modées lagverk, 3:dje delen, pag. 1806) det blifvit stadgadt, att hvar och en af hvad stånd han vara månne, som ville uppodla något ödesland, till åker eller äng i Westerbotten (hvertill Norrbotten vid denna tid hörde), skulle i evärdeliga tider få njuta och besitta detsamma under frälsemannerätt, och derjemte i 10 år hafva frihet för allt sitt folk från all personlig afgift samt dessutom 50-årig frihet från all hemmansafgift, efter hvilka frihetsårs förlopp allenast skulle utgöras de utskylder, som åtfölja frälsehemman, blefvo hela odlingsdistrikter af flera qvadratmils omfång upplåtna åt personer eller bolag, som sig till deras upptagande, egentligen för åsyftad styrka till bergshandteringen, anmälde.

Ett sådant distrikt var det, som genom Kongl. resolutionen den 20 Augusti 1753 uppläts till Kaptenen och Professoren J. Meldercreutz, med rättighet att emellan Luleå och Kalix elfvar från Meldersteins bruk och till Gellivara malmberg samt 3 mil der ofvanom, eller å en landsträcka af omkring 150 mil, upptaga och bebygga alla derinom befintliga till hemman tjenliga lägenheter. Ett annat distrikt, hvartill Majoren G. W. Palmstruch den 8 Maj 1775 erhöi nådigt frihetsbref, var beläget i Piteå socken, emellan Piteå elf och Luleå socknegräns, samt omfattande ett område af cirka 10 mil i längd och 2 å 2½ mil i bredd. Vål fästades vid dessa öfverlåtelse, likasom vid åtskilliga

andra af enahanda beskaffenhet, de uttryckliga vilkor, att på det vinnas måtte det ändamål af landets uppodling, som med frihetsbrevens meddelande vore afsedt, borde den till odling tjenliga jorden behörigen utsynas, och lägenheternas odling och bebyggande derefter verkställas inom viss föreskrifven tid, men det oaktadt och sedan åtskilliga hemman och torp af privilegii-innehafvarne blifvit anlagda, hafva gång efter annan nya anspråk blifvit gjorda om privilegii-rättens fortfarande äfven till närvarande tid, och om företräde för innehafvarne, icke blott att upptaga nya lägenheter, utan äfven att varda tillerkända besittning till de dylika lägenheter, hvilka utan deras medgifvande blifvit af andra personer påbörjade. Dessa anspråk och de rätttegångar, hvilka deraf blifvit föranledda, hafva hämmande inverkat på odlingens gång, i det att hugade odlare varit utstängda från nybyggens och torps upptagande, under det att privilegii-innehafvarne icke förmått eller funnit med sin fördel öfverensstämmande, att inom dessa vidsträckta områden frambringa den kultur, som frihetsbrevens utfärdande afsett.

Då, på sätt här nedan kommr att utredas, den med dessa och andra privilegiers meddelande afsedda bergshandteringen hittills icke lyckats sig utveckla till någon för landet vigtig näring, har deremot brädessågning och annan skogsafverkning erhållit en stor utsträckning.

Den lifliga trävarurörelse, hvilken inom Norrbotten redan länge egt rum, men under sistförflutna decennier årligen ökats, har i ej ringa mån bidragit till utkomst och bergning för ortens innebyggare. Denna näring är i ett land, der jorden 6 à 7 månader hvarje år är snöbetäckt, särdeles egnad att utgöra en vigtig binäring; men den blifver skadlig, om den öfvergår till hufvudnäring, så att jordbruket derigenom under den korta sommaren beröfvas erforderliga arbetskrafter. Ett sådant förhållande har dock beklagligen inom Norrbottens län inträffat. Den i Statistiska Centralbyråns år 1859 afgifna underdåniga berättelse under lit. A intagna öfversigt öfver procentiska folkmängdstillväxten i hvarje län, från och med 1816 års början till och med 1855 års slut, utvisar väl att denna tillväxt i Norrbottens län, näst Westerbottens, är den största i riket, nemligen $77\frac{15}{100}$ procent; men anställer man en noggrann forskning, så finner man att landets välstånd och styrka icke stigit i samma proportion, enär jordbruket under dessa år endast vunnit en ringa tillökning i arbetskrafter och sålunda ej framskridit i ett med folkökningen jemförligt förhållande.

Af de uppgifter, jag af länets presterskap och af tabellverket kunnat samla, upplyses, att af kustlandets befolkning endast $\frac{6}{10}$ delar äro jordbrukare men $\frac{4}{10}$ delar backstugusittare och andra lösa personer, hvilka icke äro fästade vid jordbruk, utan af tillfälliga arbetsförtjenster genom skogshyggen åt sågverksegare, flottningar och andra dylika arbeten sig lifnära. Under goda konjunkurer och medan arbetskraften varar, saknar detta folk icke utvägar att sig lifnära, men så snart den dagliga förtjensten tryter, eller sjuklighet eller orkeslöshet inträder, blir detsamma utsatt för nöd och brist.

Till denna underdåniga framställning (om upphäfvande af 1850 års afvittringsstadga för Luleå lappmärke) finner jag mig äga desto större fog, som jag inhemtat, att Gellivara bolag, hvarunder höra ett stort antal sådane odlings-frälsehemman, som tillkommit enligt Kongl. kungörelsen angående ödeslands upptagande i Westerbotten den 20 November 1741, låtit under förlidna år afmäta omgifvande marker till flera vid Stora och Lilla Luleå vattudrag inom Jockmocks och Gellivara socknar belägna dylika hemman, i åsyftadt ändamål, att, oberoende af den allmänna afvittringen, genom egen omkostnad erhålla skattefria skogstilldelningar.

Det fordrar dock en närmare utredning, huruvida rättighet till dessa skattefria skogstilldelningar är i öfverensstämmelse med gällande äldre stipulationer. Så väl i ofvan åberopade 1741 års Kongl. kungörelse, som i Kongl. reglementet den 24 November 1749 (Modées lagverk) angående de förmåner, hvilka förunnas dem som sig nedsätta i lappmarkerna, spårar man förgäfvets bestämmelser om sådan utvidgad frihet, utan synes denna endast afse lägenheters upprödjande till åker och äng, men icke derutöfver någon fri disposition af de vidsträckta skogarne, hvartill Kronan icke heller sedermera, eller genom yngre författningar, synes hafva sig afhändt äganderätten.

Den frihet, hvilken genom 1741 års Kongl. kungörelse beviljades till skattefria odlingar, synes desto häldre hafva stått i förbindelse med planen för en stor bergverksrörelses tillvägbringande i Norrbotten, som denna frihet på intet ställe tillerkändes enskilda nybyggare, utan i stort eller i klump medgafs anläggarna af bergverken; och ehuru några få af de inom Jockmocks och Gellivara socknar nu befintlige så kallade frälsehemman innehafvas under stadgad besittningsrätt af enskilda jordägare, så har detta likväl tillkommit genom bergverksägarnes upplåtelser. För omkring 100 år sedan, då grufvorna i Gellivara först började begagnas och då uppmärksamheten äfven fästades på de rika malmlagren vid Ruotivara ofvanom Qvickjock, blef det bergverksanläggarnes omsorg, »att för tillämnadt biträde vid malmforseln, dels anlägga och med åboer förse, »dels komma i besittning af nybyggen, hvarigenom tid efter annan många dylika lägenheter blefvo från en fri egendom i åboens hand förvandlade till bruks-nybyggen och »disponeras i följd deraf af jernverks-innehafvaren. Härigenom är ett band lagdt på »åboen, hvilken mera ej anser sig oberoende, och så ringa än den tjenstbarhet må vara, »han för besittningen af nybygget måste utgöra, blir den dock vilkorlig och alltid ett »tvång för dessa nordens sjelfständigt sinnade innevånare. Af fruktan att underkastas »lika belägenhet, söka sig ej många till orten, och denna blir derföre länge obefolkad.» Verkningarne af denna tvungna ställning hade jag tillfälle erfar under mina vandringar genom Jockmocks och Gellivara skogar. Flere af de så kallade frälsehemmanen befunnos vara illa bygda och ganska litet odlade, samt några alldeles öde, och bland åboerna förmärktes derjemte så stort armod, vålladt af liknöjdhet och försoffning, att å intet ställe bland ortens fria befolkning någon motsvarighet förmärktes. Detta bevisar giltigheten af min förr uttalade åsigt, att de friheter, hvilka från det allmännas sida, bergshandteringen till

förinnan, blifvit beviljade, hämmande motverkat landets odling och i den omständigheten således mera varit till skada än nytta.

Det återstår härefter att reda, om sjelfva bergshandteringen häraf haft någon mot det allmännas uppoffringar svarande nytta; men innan detta sker, är nödigt att kasta en flygtig blick in i det vilda fjälllandet och att sig förskaffa upplysning om de malmförråder, hvilka finnas inom detta öde och nära obeboeliga land.

Gellivara vidtbekanta malmberg är af medelmåttig höjd, omkring 500 fot öfver den vid dess östra fot framrinnande Lina-elfven och 1600 fot öfver hafvet. Det är 16,000 fot eller inemot $\frac{1}{2}$ svensk mil långt från öster till vester. Tvärbrant på norra sidan, är det långsluttande på den södra, hvarest en dæld inskjuter, så att berget på hvardera sidan derom har en bredd i norr och söder af omkring 10,000 fot, men allenast 6000 fot vid midten. I *vestra malmtrakten* förekomma följande bearbetade grufvor, nemligen *Bergmästaregrufvan*, *Robsahmsgrufvan*, *Baronsgrufvan* och *Välkomman*, samt i den *östra malmtrakten*: *Kaptensgrufvan*, *Fredrikas skärpning*, *Tingvalls kulle*, *Nygrufvan* och *Ridderstolpesgrufvan*.

Om de i Gellivara berg befintliga malmers och bergarters olika beskaffenhet är i Baron Hermelins ofvannämnde afhandling närmare redogjordt. Endast det må här nämnas, att malmens halt i detta outtömliga jernberg är beräknad från 60 till några och 70 procent; att *Robsahmsgrufvan* gifvit dels 74, dels 69 procent, och att genom lagrens beskaffenhet och skottfall blifvit på ungefär 44 fots längd, 33 fots bredd och 11 fots djup af tre arbetare, på 3 à 4 månaders tid, uppbrutna år 1799: 2700 skeppund och år 1800: 3250 skeppund god och fast jernmalm. När man tar i betraktande detta jernbergs stora yta, och att, enligt hvad Hermelins nämnde afhandling angifver, det ena jernmalmslagret ligger under det andra, så att, då lager af kvarts med flera bergarter anträffas och detta blifvit genombrutet, jernmalms-lager derunder å nyo vidtager, kan man häraf göra sig en föreställning om outtömligheten af denna naturrikedom, och huru associatiomens makt erfordrar samlande af många och gedigna krafter, för att häraf kunna tillgodogöra blott en ytterst ringa del.

Men man har dock icke så betraktat det storartade företaget, utan man har, såsom mångenstädes till sin egen skada, äfven här velat monopolisera, och därför fallit ett offer för detta fåfänga sträfvande.

Hermelins ofvannämnda afhandling, pag. 28 och 31, visar nemligen, att 1741 års ofvannämnda författning om ödeslands upptagande erhållit den egna och sällsamma utsträckningen, att 2:ne frälsehemmän blifvit sökte och beviljade, hvilkas hufvudsakliga egor skulle utgöras af Gellivara jernmalmsberg. Huru omsorgsfullt man bemödat sig att erhålla hemmansgränserna så lagda, att jernberget helt och hållet skulle falla derinom, visar här intagna kopia af den vid Hermelins afhandling befintliga karta. Men på jernklippans grund kan dock hvarken säd eller gräs frodas, och hemmanen äro därför ännu oupptagna och i sitt urtida ödeskick befintliga.

För att till desto större trygghet uttränga all möjlig konkurrens, är nu hela jernberget inmutadt i tillhoppa 179 utmål, enligt den i Bergmästare-embetets arkiv härstädes förvarade karta. Hvert och ett af dessa utmål är 200 famnar långt och bredt, och således 4 gånger större än nu gällande Grufve-stadga medgifver. Sammanräknade omfatta de en yta af 4,703 tunnland! Af dessa inmutningar äro 172 stycken sökte af Gellivara bolag, 6 af Gyljens bolag och 1 af Kengis bruksegare.

Vid mitt besök å malmberget den 4 Augusti hade jag tillfälle erfaras af hvilken ringa betydenhet de hittills verkställda malmbrytningarne voro. Mig sades, att under sistförflutna år hade arbetet i det närmaste legat nere, och det fullkomliga förfall, hvaruti de för grufarbetarne uppförda byggnader sig befunno, bestyrkte uppgiftens riktighet.

Då, på sätt nu är anfördt, den hållna undersökningen ledde till det resultat, att beredandet af den föreslagna strömfarten på Lina och Ängeså elfvar i utförandet skulle falla sig allt för kostsamt och framgången och förmånerna deraf äfven syntes tvifvelaktiga, så lemnades de framkastade frågorna både om öppnande af nämnde kommunikationsled och om bergslags-inrättningen utan allt afseende. Sedan denna tid har bergshandteringen, åt sig sjelf lemnad, icke förmått att sig uppbringa från dess iråkade förfall, och de kraftansträngningar, hvilka å särskilda tider gjordes för att lyfta densamma från detta lägervall, blefvo alla fäfänga, hvarefter malmutforslingen från Gellivara år för år aftog, under det derjemte flera af verkstäderna dels blefvo obegagnade, dels raserade, eller fingo till ödesmål förfalla.

Dessa nu angifna resultat om bergshandteringen i ett län, som eger de rikaste malm- och skogstillgångar, äro i hög grad nedslående, i betraktande icke blott deraf, att grundläggaren, framlidne Friherre Hermelin, genom sitt misslyckade försök att bringa denna näring till blomstring derå tillsatte en kolosal förmögenhet och bringades i ekonomiskt betryck, utan äfven derföre, att det allmännas betydliga uppoffringar varit lika fruktlösa.

Endast säteri- och frälse-friheter af de till bruken upplåtna hemman inom kustlandet utgöra enligt 1858 års kronoräkenskaper:

Af 8 ²¹ / ₁₆₀ mantal säteri à 152 R:dr 2 öre R:mt	1,236: 11.
Af 85 ³⁸³ / ₁₂₈₀ mantal frälse à 61 R:dr 89 öre R:mt	5,283: 86.

Summa Riksmynt 6,519: 97.

Men denna uppoffring är dock af ringa betydenhet emot den vida större, som skulle uppkomma, om, emot den åsigt jag här ofvan uttalat, frälsefriheten för de under bruken hörande hemman i lappmarken äfven utsträcktes derhän, att skog dertill komme att anslås till det högre belopp, som i Afvittrings-stadgan för Luleå lappmark är utsatt, och hvarigenom minst ett område af 260,000 tunnland mark ytterligare komme att Kronan afhändas,

afhändas, äfven om afseende icke komme att fästas på de anspråk, hvilka säkerligen icke uteblifva om tillökning-marks anslående inom de så kallade odlings-distrikterna, både inom och utom lappmarksgränserna. Jemför man härmed de förmåner, af hvilka Kronan i följd af bergverks-anläggningarne kommit i åtnjutande, så finner man att, då alla i länet anlagda masugnar hittills varit och ännu äro från tionde-tackjerns erläggande befriade, Kronans enda inkomst af bergshandteringen utgör hammarskattsjern af 6 stycken bruksegendomar, 30¹/₂ skeppund, som efter 1858 års markegång blifvit betalda med 777 R:dr 75 öre Riksmünt. Att bergverken icke varit af nytta för deras ägare bevisas tillräckligt genom dessa verks ringa tillverkning och den omständigheten, att rörelsen mer och mer inskränkes; men det förtjenar deremot anmärkas, att rörelsen tagit en annan riktning, nemligen till sågning af plankor och bräder, hvartill bruksägarnes för nämnde säteri- och frälsehemman tillagda skogar lemna en betydlig stockfångst, utom den de hafva dels af anslagna sågskogar, dels genom utsyning från Kronans enskilda skogar och öfverloppsmarker.

De nu angifna menliga förhållanden med bergshandteringen härröra i icke ringa mån deraf, att landet hittills varit, i förhållande till dess stora omfång, allt för glest befolkadt, för att lemna arbetskrafter till denna tunga handtering, men de hafva dock, såsom ofvan är utredt, sin egentliga rot i den fullkomliga bristen af tjenliga transportmedel för malmens nedforsling från jernbergen till verkstäder och lastageplatser.

Men innan ett bolag erhåller nådig oktroj för ifrågavarande vägs anläggande, är det af yttersta vigt att hafva den frågan afgjord, om malmberget redan utgör enskildes egendom, eller om en fri konkurrens är tillåten för dess begagnande.

Af ofvan intagna utredning vill det synas, som skulle Gellivara bruks- och sågverks-bolag kunna sig tillräkna den betydligaste delen af malmberget, i följd dels af äganderätt till 2:ne frälsehemman, dels af erhållen inmutningsrätt å ej mindre än 172 särskildta utmål å en sammanhängande vidd af mera än 4000 tunnland. I förra hänseendet får jag underdånigst upplysa, att några gränser lika litet kunna för dessa frälsehemman lagligen vara bestämda, som för några andra hemman och lägenheter inom lappmarkerna, och den omständigheten, att förre bruksägare låtit å en karta utmärka gränser för från allmänningen outbrutna hemman, kan i förevarande fall icke grundlägga någon äganderätt, sådant dess mindre, som hemmanen, om än behörigen utsynade, icke blifvit odlade eller bebygde, utan befinnas i sitt forntida ödesmål, samt den medgifna frälserätten, genom de åsidosatta odlings- och byggnads-skyldigheterna långt för detta är förverkad. Beträffande åter de skedda inmutningarne, så lära desamma, sedan hviloståndstiden med åren 1860 och 1861 tilländagått, svårligen kunna gälla i vidsträcktare måtto, än derest inmutnings-innehafvarne fullgjort eller fullgöra sina enligt gällande Grufve-stadga åliggande förbindelser att å hvarje *särskildt gruffält* årligen verkställa föreskrifna brytningsarbeten. Att detta hittills är försummadt, torde vara tillräckligt bevisadt af föregående redogörelse öfver de årliga malm-brytningarne. Jag tillåter mig derföre

fästa nådig uppmärksamhet å behovet af föreskrifter derom, att fullgörandet af skyldigheterna i nämnde hänseende varder af vederbörande bergstjenstemän behörigen kontrolleradt, så att inmutningsrätten, utan motsvarande skyldigheter, ej må erhålla en obegränsad utsträckning, till hinder för den fria täflan, hvilken, särskildt hvad Gellivara malmfält beträffar, blir af behof påkallad, sedan beslut blifvit fattadt om jernbanans upptagande.

I öfrigt skulle jag anse med det allmännas fördel mest öfverensstämmande, att malmfälten inom Norrbottens läns lappmarker varda förklarade för Kronans regala tillhörigheter, men att brytningsrättighet derinom väl må i laga ordning medgifvas, dock inom visst till gränсор inskränkt utmål, utan rättighet för personer eller bolag till sådan oskälilig utvidgning, som, enligt hvad ofvan är utredt, tillförene här egt rum, och hvarigenom, sedan kommunikationerna blifvit öppnade, hinder för en fri utveckling af bergshandteringen kunde uppkomma.»

Af dessa utdrag ur Landshöfdingen Widmarks embetsberättelse äfvensom af berättelsen i öfrigt framgår att, oaktadt Norrbottens län, hvaraf Gellivara-verkens egendomar upptaga en så betydande del, har »rika naturtillgångar i odlingsbara marker inom dess kustland, i värderika skogar inom dess skogsland och i outtömliga malmlager i dess fjäll-land», det hushållningssystem som lagstiftningen under århundraden i dessa trakter fullföljt, hufvudsakligen gått ut på tillgodogörandet af dessa malmlager, men att detta ändamål, förnämligast till följd af bristande tjenliga kommunikationer, helt och hållet förfelats, under det att samma hushållningssystem haft sådant inflytande på landets båda öfriga näringsgrenar, att landets uppodling, som ansetts utgöra ett underordnad medel för bergshandteringsens upphjelpande, blifvit eftersatt, då deremot skogsafverkningen efterhand antagit så stora dimensioner, att ett kraftigt ingripande från lagstiftningens sida ansetts nödigt till förekommande af denna för kulturen i dessa nordliga trakter nödvändiga förvärfkällas utsinande.

De missriktningar, som af nyssnämnda hushållningssystem sålunda uppkommit, framstå i hjert dager vid betraktande af Gellivara-verkens tillstånd och förvaltning, för såvidt Utskottet varit i tillfälle att härom erhålla kännedom. Hvad sålunda först beträffar *bergshandteringen*, så vill Utskottet erinra derom, att af Kongl. Kammar-kollegii ofvannämnda utlåtande den 20 December 1864 inhemtas hurusom redan vid den tiden jernmalmbrytningen vid Gellivara nedgått till endast 3,660 centner; att tackjernstillverkningen vid Selets masugn sedan år 1859 upphört; att stång- och ämnesjerns-tillverkningen vid Meldersteins och Selets bruk tillsammans utgjort 952 centner; samt att masugnen vid Awafors blifvit nedlagd och jernstillverkningen vid Hvitåfors stångjernshammare upphört. Att förhållandet med bergshandteringen efter denna tid icke förbättrats utvisa de utaf Bergmästare-embetet i första distriktet till Bergsöfverstyrelsen insända uppgifter, för de efterföljande åren, på tillverkningen vid bruken och bergverken inom distriktet, hvilka uppgifter gifva vid handen, att tillverkningen vid Gellivara-verken i jemnt centneral under dessa år endast utgjort:

Stång- och ämnesjerntillverkningen

	år 1865.	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.	1871.
vid Meldersteins bruk . . . centner	556.	468.	162.	—	—	72.	—
» Selets » . . . »	752.	602.	—	—	—	12.	—
» Alters » . . . »	—	328.	—	—	—	13.	65;

hwaremot under hela denna tidrymd hvarken någon jernmalmsbrytning eller tackjernstillverkning förekommit. Häraf visar det sig att numera nästan all bergshandtering vid Gellivara-verken upphört, såsom ock vitsordas af Bergmästaren i hans sednaste årsberättelse af den 12 April sistlidne år, då han, i sammanhang, med omnämmandet af den lyftning bergshandteringen inom distriktet i öfrigt till följd af de goda konjunkturerna på sednare tider vunnit, tillägger följande: »Denna förändring till något bättre visar sig dock företrädesvis inom Westerbottens län. I Norrbottens län innehafvas de flesta och förnämsta verken af »The New Gellivara Company Limited», och har detta bolag hittills ej sysselsatt sig med annat än trävarurörelse.»

Hvad vidare angår *nybyggesodlingen* vid Gellivara-verken, så torde Utskottet endast behöfva hänvisa dels till de upplysningar, Landshöfding Widmark i hans berättelse meddelat, dels till den utredning Kongl. Kammar-kollegium i dess meranämnda utlåtande åstadkommit och dels till det här ofvan anmärkta förhållandet att åtskilliga Gellivara-verken tillhöriga hemman och nybyggen tid efter annan och deribland jemväl under de sednaste åren till följd af vanhäfd blifvit till Kronan indragna, hvarigenom allt det torde få anses till fullo konstateradt, att odlings- och byggnadsskyldigheterna å Gellivara-verkens egendomar blifvit under en längre tidsföljd i hög grad försummade. Härmed öfverensstämmer också det sednaste officiela vittnesbörd, som kommit under Utskottets ögon, eller den berättelse förvaltaren af Råneå revier för år 1871 afgifvit till Kongl. Skogsstyrelsen, enligt hvad följande transsumt af samma berättelse utvisar:

»Under året har något mera anmärkningsvärdt i afseende på Skogs- och Jagtväsendet icke förefallit, om icke till fördel för verksegare och trävaruhandlare må nämnas, att större varsamhet och försigtighet börjat iakttagas vid afverkning och utdrifning af det från Kronans marker försålda virke. Isynnerhet tyckes detta böra tillerkännas de vid bolaget »The New Gellivara Company Limited» anställde sågverksförvaltare. Detta bolag tyckes jemväl sätta ett större värde på det virke, som från Kronans skogar erhålles, emedan det under året inköpt det största antalet af det till afverkning föreslagna till priser, som öfrige verksegare och trävaruhandlare icke förut på långt när velat betala. Dock torde det förutnämnde bolaget böra tvingas att nedlägga betydligt mera arbete å de åt bolaget upplätne kronohemman och nybyggen, derest det afsedda ändamålet med desse hemman icke alldeles skall förfelas och den öfre delen af revieret, hvarrest dessa

hemman hufvudsakligen äro belägna, genom skogens sköfning blifver förvandlad till ödeland.

Råneå den 31 Mars 1872.

N. U. Öqvist.

Rätteligen transsummeradt betygar

ex officio

E. G. Sundberg».

Vidkommande ändtligen *skogsafverkningen* å Gellivara-verkens egendomar, så är Utskottet icke i tillfälle att meddela några exakta sifferuppgifter till upplysning i afseende å det omfång, hvari nämnda rörelse bedrifves, enär de enda officiela handlingar, hvarur någon ledning för omdömet härutinnan skulle kunna hemtas, eller tulljournalerna vid de hamnplatser, från hvilka skogseffekterna från Gellivara-verken exporteras, icke varit för Utskottet att tillgå och i allt fall värdet af de sifferuppgifter, som på denna väg kunnat vinnas, i väsendtlig mån förringas deraf, att omförmälda handlingar icke innehålla någon upplysning om huru stor del af de exporterade skogseffekterna utdrifvits från Gellivara-verkens *egna* skogar. Utskottet måste således inskränka sig till att hänvisa till de af motionären i detta hänseende meddelade uppgifter, hvilka vinna stöd af följande intyg rörande de egendomarne tillhörande sågverkens afverkningsförmåga:

»På begäran af Ledamoten af Riksdagens Andra Kammar, Kaptenen och Riddaren Herr J. Rutberg, få vi härmed uttala den åsigt, att å sågverken i Norrbottens län, hörande till bolaget »The New Gellivara Company Limited» böra, såvida full tillgång af timmer kan erhållas, årligen kunna försågas 4 å 500,000 sågblock, motsvarande 3 å 400,000 träd.

Stockholm den 1 Mars 1873.

O. R. Hederström,
Jägmästare i Pajala revier
af Norrbottens län.

C. Degerman,
Jägmästare i Piteå revier
af Norrbottens län.

C. G. Holmerz,
Jägmästare i Kalix revier
af Norrbottens län.»

Utskottet anser det dessutom ligga i sakens natur att då, efter hvad här ofvan blifvit visadt, bergshandteringen helt och hållet upphört, och åkerbruket i hög grad försumrats vid Gellivara-verken, dessa verks egare nödgats anlita den enda återstående förvärfskälla, som varit att tillgå, för att af egendomarne erhålla den största möjliga afkastning.

Ehuruväl nu, såsom af det föregående synes, *bergshandteringen* vid Gellivara-verken helt och hållet ligger neder och således det ändamål, för hvilket det allmänna gjort så stora uppoffringar i jord, skogar och åtskilliga skattefriheter, icke vunnits, likväl och då Gellivara-verkens egare äro i laglig besittning af sine respektive gruffält och för närvarande, efter hvad Utskottet erfarit, i vederbörlig ordning utverkat sig hvilostånd å dessa fält, så läser någon särskild åtgärd i syfte att förmå verkens egare att drifva bergsbruk icke vara att vidtaga, utan torde det kunna förväntas, att vederbörande myndigheter skola vaka deröfver, att de Gellivara-verkens egare för inmutningsrättens bevarande enligt gällande grufvestadga åliggande skyldigheter varda behörigen fullgjorda.

Deremot och då vilkoret för odlingens fortskridande och bestånd i dessa nordliga trakter är, att *trävarurörelsen* och *jordbruket* komma att intaga en sådan ställning i förhållande till hvarandra, att den förra blifver binäring och den sednare hufvudnäring, men förhållandet vid Gellivaraverkens egendomar hittills gestaltat sig på omvänt sätt eller sålunda. att skogsafverkningen synes hafva öfvergått till hufvudnäring, under det att jordbruket nedsjunkit till bisak, så och enär härtill kommer att, såsom Landshöfding Widmark erinrat, odlingsprivilegierna, der de ännu ega bestånd, måste hämmande inverka på odlingens gång »i det att hugade odlare varit utestängda från nybyggens och torps upptagande, under det att privilegii-innehafvarne icke förmått eller funnit med sin fördel öfverensstämmande att inom dessa vidsträckta områden frambringa den kultur som frihetsbrefvens utfärdande afsett», synes Statens intresse ur ekonomisk synpunkt kräffa att en undersökning, i den riktning Kongl. Kammar-kollegium och Skogs-komitéen sammanstämmande tillstyrkt, varder företagen.

Sedan Utskottet sålunda betraktat förevarande fråga både ur rättslig och ekonomisk synpunkt och dervid kommit till det resultat, att lika litet som ur den förra synpunkten någon betänklighet synes kunna möta mot vidtagande af lagliga åtgärder i sådan riktning att det med motionen afsedda syftemål må kunna vinnas, lika mycket påkallas ur den sednare synpunkten dessa åtgärder af omtanken för odlingens fortskridande och bestånd inom ett vidsträckt område af Norrbottens län, så återstår för Utskottet att taga i öfvervägande, huruvida, genom Kongl. Maj:ts här ofvan omförmälda nådiga beslut i anledning af Riksdagens underdåniga skrifvelse den 5 Oktober 1860 angående då väckt fråga om undersökning af de för jord och skogar inom Norrbottens län utfärdade privilegier, statens rätt och intresse i fråga om Gellivara-verken kunna anses hafva blifvit tillgodosedda på sådant sätt att icke, med afseende å numera vunna upplysningar rörande Gellivara-verkens tillstånd och förvaltning, en underdånig framställning från Riksdagens sida hos Kongl. Maj:t om vidtagande af annan särskild åtgärd i afseende å dessa verk för närvarande erfordras.

Utskottet får då erinra derom, att Kongl. Maj:t ansett att den af Riksdagen ifrågasatta pröfning af de om jord och skogar inom Norrbottens län utfärdade privilegier icke borde omedelbart hos Kongl. Maj:t ega rum, men att det skulle vara lämpligt om de i Kongl. Kammar-kollegii och Skogskomitéens ofvanberörda betänkanden gjorda hem-

ställanden och förslag i afseende å omförmälda privilegier blefve tagna under öfvervägande vid de i orterna förefallande afvittrings- och dylika förrättningar, der privilegiernas utsträckning och fortfarande bestånd kunde komma i fråga, hvarföre ock Kongl. Maj:t täckts förordna, att samma betänkanden skulle till trycket befordras, för att derefter genom Läns-styrelsens försorg utdelas till de personer, som vid nyssnämnda slags förrättningar kunde hafva att såsom krono-ombud bevaka Kronans rätt och bästa samt tjena dem till ledning och upplysning, i afseende å den talan de i sådan egenskap hafva att föra.

Då Kongl. Maj:t sålunda ansett det böra ankomma på vederbörande krono-ombud vid de i orterne förefallande afvittrings- och dylika förrättningar att bevaka Kronans rätt och bästa i afseende på Gellivara-verken, så får Utskottet härvid erinra, att, hvad afvittringarne angår, dessa förrättningar redan blifvit avslutade inom samtliga socknarne i Norrbottens läns kustland, hvaraf följer att Kongl. Maj:ts nådiga föreskrift om de åligganden, som med hänsyn till förevarande fråga borde tillkomma vederbörande krono-ombud vid afvittringsförrättningarne, endast kan ega tillämplighet i fråga om afvittringarne i Luleå lappmark och de derstädes belägna till Gellivara-verken hörande egoområden. Härvid förekommer likväl att, efter hvad känt är, afvittringarne inom nämnda lappmark ännu icke ens tagit sin början, hvadan antagas kan, att en längre tidrymd kommer att förflyta innan ifrågavarande förrättningar hinna inom denna ort avslutas. Vid sådant förhållande och då åtminstone tvifvelsamt kan vara, huruvida de underordnade tjänstemän, hvilka vid afvittringarne och andra förrättningar i orterna, såsom syner och besigtningar m. m., hafva att bevaka Kronans rätt och bästa, i allmänhet kunna antagas besitta de insigter, som erfordras för att uti frågor af så invecklad beskaffenhet, som de här förekommande, kunna bestämma om och i hvad mån, för hvarje särskildt fall, de af Kongl. Kammar-kollegium och Skogskomitéen uttalade åsigter och hemställanden ega tillämplighet, så torde med fog kunna ifrågasättas, huruvida icke, med afseende å de upplysningar, som rörande Gellivara-verkens tillstånd och förvaltning numera vunnits, det allmännas intresse kräfver vidtagande af skyndsammare och mera verksamma åtgärder än de som kunna ifrågakomma i sammanhang med ofvannämnda förrättningar. Efter Utskottets förmenande skulle det med motionen afsedda syftsmål på verksammaste sätt befordras, derest åt Advokatfiskals-embetet i Kongl. Kammar-kollegium uppdroges att öfvervaka verkställigheten af den eller de utaf Kongl. Kammar-kollegium och Skogskomitéen gemensamt tillstyrkta åtgärder, som Kongl. Maj:t kan finna påkallade, å ena sidan af omtanken för statens rätt och bästa i afseende på Gellivara-verken, men äfven å andra sidan af åtskilliga i denna fråga förekommande grannliga förhållanden, hvilka icke böra förbises, enär dessa förhållanden, hvilka af Utskottet här nedan skola närmare antydvas, i Utskottets tanke ålägga Riksdagen moralisk förpligtelse, att, såvidt på densamma beror, förekomma, det de åtgärder, som emot Gellivara-verkens egare kunna komma att vidtagas, varda utsträckta utöfver den gräns, som det allmännas intresse oundgängligen kräfver.

För att motivera en sådan återhållsamhet från statens sida lärer nemligen endast

behöfva framhållas: att Gellivara-verkens egendomar för närvarande innehafvas af en främmande makts undersåte; att såväl denne som hans fångesman, det engelska bolaget »The New Gellivara Company limited», förvärfvat egendomarne under iakttagande af alla uti landets lagar påbudna former; att visshet saknas huruvida Gellivara-verkens egare haft kännedom om de för dessa verk egendomliga förhållanden, i kraft hvaraf staten kunnat uppställa återvinningsanspråk på en del af dessa egendomar; att äfven om dessa förhållanden för verkens egare varit kända, det alltid måste anses vanskligt att kunna bedöma i hvilken utsträckning en sådan återvinningstalan kan komma att göras gällande; och ändtligen att nuvarande innehafvare, med afseende å den korta tid som förflutit sedan han kommit i besittning af egendomarne, icke kunnat, äfven om han det velat, fullgöra de eftersatta odlings- och byggnadsskyldigheterna eller andra vid privilegiernas åtnjutande fästade vilkor — allt omständigheter, hvilka i Utskottets tanke ur billighetens synpunkt böra mana till ett varsamt tillvägagående i förevarande fråga.

På grund af hvad Utskottet sålunda anfört, får Utskottet värdsamt hemställa:

att Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse hos Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes, på sätt och till den omfattning som Kongl. Maj:t kan finna lämpligt, inhemta upplysningar rörande Gellivara-verkens nuvarande tillstånd och förvaltning, och derefter taga i nådigt öfvervägande, huruvida dessa upplysningar må anses, utöfver hvad Kongl. Maj:t härutinnan redan förordnat, påkalla ytterligare åtgärder i sådant syfte, som till bevakande af det allmännas rätt och bästa Kongl. Kammar-kollegium i dess underdåniga utlåtande den 20 December 1864 och den för ordnande af de norrländska skogsförhållandena i nåder tillsatta komité i dess underdåniga utlåtande den 21 December 1870 sammanstämmande förordat.

Stockholm den 22 April 1873.

På Utskottets vägnar:

Curry Treffenberg.
